

NaderBekeken

Eenzame verbondenheid

Verder in dit nummer o.a.:

- Sprekende zwijgteksten
- Wakker roepen
- Vriendelijk, maar beslist

Verbonden in eenzaamheid

Schriftlicht
Zweitse van Hijum

*Alleen je eigen hart kent je diepste verdriet,
in je vreugde kan een ander niet delen. (Spreuken 14:10)*

De week tegen de eenzaamheid ligt inmiddels alweer een tijdje achter ons. Maar dat betekent niet dat daarmee de eenzaamheid in ons land is verdwenen. Volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek geeft twee vijfde van de volwassen bevolking aan eenzaam te zijn. Tien procent voelt zich sterk eenzaam.

Hoewel dat indrukwekkende getallen zijn, is eenzaamheid van alle tijden. De spreukendichter lijkt dezelfde conclusie te trekken nog voordat er van enig statistisch onderzoek sprake is. Maar welke wijsheid schuilt er in deze spreuk uit het boek van de levenskunst?

Een man heeft onlangs zijn vrouw moeten begraven. En langzaam begint het besef door te dringen dat hij definitief alleen verder moet. Hij doet zijn dagelijkse dingen, maar de glans is eraf. Voor wie doe ik het allemaal?

Een jochie wordt op school gepest. Hij is wat gevoeliger, vindt het soms lastig om met zijn klasgenootjes te communiceren. Omdat hij de aansluiting mist, is hij een makkelijk doelwit voor pestgedrag. Als je dat als ouder te horen krijgt, blijkt het al een paar maanden te spelen. Het snijdt door je ziel. Een echtpaar krijgt na een huwelijk

van acht jaar te horen dat de man een vorm van autisme heeft. Sommige puzzelstukjes vallen op hun plek maar voor haar blijft de pijn van eenzaamheid, het gebrek aan erkenning en de ervaring niet gezien en gehoord te worden. Hij begrijpt niet waar hij is tekortgeschoten.

Een meisje pakt haar tas in. Komend weekend gaat ze weer naar haar vader. Twee huizen – twee levens. Maar ze voelt zich nergens thuis.

Eenzaamheid kenmerkt zich door een gevoel van gemis. Je zou graag meer contacten willen of je zou willen dat de relaties die je hebt, andersoortig zijn. Enzaamheid is dus een gemis in kwaliteit of kwantiteit van de relaties waarin je staat. Zo maakt het CBS onderscheid tussen sociale eenzaamheid en emotionele eenzaamheid. In het eerste geval wordt een intieme band gemist, of be-

tekenisvolle relaties. In het tweede geval wordt juist een betekenisvolle relatie ondanks een ruimere groep mensen om je heen gemist. En zo kun je alleen zijn zonder je eenzaam te voelen, of je juist midden onder de mensen bevinden maar je heel erg eenzaam voelen.

De vloek van eenzaamheid

Eenzaamheid is een vloek, want zo is het leven niet bedoeld. God zegt dat het niet goed is wanneer een mens alleen is. Hij laat dan ook allerlei dieren aan Adam voorbijtrekken. En zo ontdekt Adam dat er in die lange rij zich geen dier bevindt dat een gelijke voor hem kan zijn. Een tegenover waarmee hij kan praten, lachen, het leven delen – iemand die hij kan liefhebben. Adam mist iemand om samen beeld van God te zijn. Adam mist iemand door wie hij echt mens kan zijn. Wanneer hij dat tekort ontdekt, vormt God die persoon naar wie hij verlangt – een tegenover. Maar de mens is toch nooit alleen geweest? Hij leefde toch vanaf het aller-eerste begin in nauwe relatie met God? Ik denk dat het antwoord gezocht moet worden in de opmerking dat God de mens naar zijn beeld schiep: mannelijk en vrouwelijk schiep hij hen (Gen. 1:27).

Het is in de verbondenheid tussen mensen waarin het beeld van God getoond wordt. De mens wordt pas compleet beeld van God als de vrouw op het toneel verschijnt. Dan pas is er sprake van gemeenschap.

Dat verlangen naar verbondenheid is een diepe behoefte van de mens. Wij hebben anderen nodig om het leven te delen: om jezelf te ontdekken, om jezelf te geven. We hebben anderen nodig om te kunnen leven. En daarvan is het huwelijk de meest diepe vorm. Adam en Eva wisten zich aan elkaar bloot te geven en zich aan de ander toe te vertrouwen.

Maar dat wat zo goed was, hebben we zelf verwoest. Door ons los te rukken uit de verbondenheid met God. Op het moment dat dit gebeurt, worden de gevolgen meteen in alle ruwheid zichtbaar. Het beeld van God raakt geschonden en mensen vervreemden van elkaar. Het is gedaan met de onbevangingheid, de openheid en kwetsbaarheid. Ze zien opeens dat ze naakt zijn. Ze gaan zich verbergen – voor God, maar ook voor elkaar. En dat uit zich ook in allerlei manieren van eenzaamheid.

Je ziet hoe ontwrichtend dit uitwerkt als mensen zichzelf isoleren door een gevoel van schaamte. Dan is de eenzaamheid als een vloek die je in een wurggreep houdt en je verder in het isolement drijft. 'Hoe eenzamer een mens wordt, des te verwoestender wordt de macht van de zonde over hem, en naarmate de binding aan de zonde weer sterker wordt, des te wanhopiger wordt dan nog weer de eenzaamheid' (Dietrich Bonhoeffer). Niemand kent je diepste verdriet. Je falen. Je teleurstellingen. Het diepe verdriet dat er niets lijkt te veranderen. Maar ook in jouw blijdschap kan een ander zo vaak niet delen. Omdat jouw blijdschap de ander bepaalt bij zijn of haar gemis en daardoor niet in staat is of niet de bereidheid heeft deel te nemen aan jouw vreugde.

Het geschenk van de verbondenheid

Uit deze spreuk spreekt het verlangen naar verbondenheid en contact. Het

is een verlangen naar relaties waarin je volledig open en eerlijk kunt zijn en aanvaard wordt – het verlangen gekend te zijn. Zo heb ik zelf ervaren hoe regelmatig een gevoel van eenzaamheid ontstaat op het moment dat het mij niet lukt woorden te geven aan mijn gevoelens en gedachten. En de frustratie wanneer je vervolgens misverstaan wordt. Dergelijke vormen van eenzaamheid zijn onontkoombaar, en hoeven ook niet zo schrijnend te zijn wanneer er geen sprake is van angst voor vreemding.

Toch kunnen zelfs de mensen die je het meest lief zijn, niet voorkomen dat er een vorm van eenzaamheid blijft bestaan. Het beeld van God dat in menselijke verbondenheid schittert, is geschonden. De diepste vorm van eenzaamheid kan geen mens compleet vervullen.

Nu kun je deze eenzaamheid op allerlei manieren proberen te ontvluchten. Door het gevoel van leegte weg te drukken door de radio aan te zetten, weg te vluchten in vermaak of door dit gevoel te negeren en maar verder te gaan met je *to-do list*. Maar deze vorm van existentiële eenzaamheid wordt daarmee niet opgelost. Alleen in de verbinding met God mag je je volledig geliefd en gekend weten.

De wijze waarop God naar ons op zoek is – de manier waarop Hij de diepe eenzaamheid waarin wij ons gema-noeuvreerd hebben, wil doorbreken – dat is de centrale boodschap van het christelijk geloof. Hij komt met het geschenk van hernieuwde verbondenheid. Als Adam en Eva in zonde vallen, zoekt hij ze op: *Mens, waar ben je?* Omdat het niet goed is dat de mens alleen is, vervreemd van God en zich losmakend van de ander. Gedreven door een ongekende liefde sluit Hij ons in de armen. En daar ontmoeten we elkaar. Dat is pure genade: verbonden in eenzaamheid.

Jezus zoekt ons op in onze eenzaamheid. Hij kijkt rond en ziet het: de onverbondenheid, het isolement en de diepe eenzaamheid. Hij voelt de pijn, het verdriet en het gemis dat dit met zich meebrengt (Mat. 9:36). Jezuservaart zelf de eenzaamheid als hij zijn leerlingen vraagt: 'Willen jullie soms

NaderBekeken

- **Schriftlicht**
Verbonden in eenzaamheid 302
Zweitse van Hijum
- **Kroniek**
Heilige Anna, ik zal monnik worden... 305
Kees van Dijk
- **Thema**
Sprekende zwijgtteksten. Over zwijgtteksten, scheppingsorde en Geesteswerk (1) 309
In de ruimte van de bandbreedte. Over zwijgtteksten, scheppingsorde en Geesteswerk (2) 313
Balten Pieter Hagens
- **Column**
#MeToo 317
Rufus Pos
- **Woordwaarde**
Hoe God het gezaaide wakker roept. Psalm 126 in nieuwtestamentisch perspectief 318
Rob van Houwelingen
- **Gemeentebreed**
Vriendelijk, maar niet zouteloos 322
Dick Dreschler
- **Getuigen.nu**
Is de Bijbel genoeg? 324
Peter Drost
- **Gelezen**
Allah of Jezus? 325
Lucius de Graaff
Ouderling in de praktijk 327
Marja Zwikstra-de Weger
- **Gedicht**
De stem van Paulus. Renée van Riessen 328
Gert Slings
- **Persrevue**
Douma en Domineesfabriek 329
De eerste klap... 331
Perry Storm

ook weggaan?’ En Petrus: ‘Naar wie zouden we moeten gaan, Heer?’ (Joh. 6:67). Maar dezelfde Petrus zal slapen op het moment dat Jezus een van zijn eenzaamste momenten hier op aarde doormaakt. ‘Konden jullie niet eens één uur met mij waken?’ (Mat. 26:40).

Jezus was ongelooflijk alleen. Maar Hij zocht die eenzaamheid op vanuit een diep verlangen naar verbondenheid met ons. Om ons te laten delen in de intense eenheid die Hij met zijn Vader deelt, was Jezus bereid die verbondenheid op te geven. Zo doorstond Hij de uiterste duisternis van de totale onverbondenheid – ons leven zonder God. Hij heeft de eenzaamheid tot op het bot gevoeld en doorleefd. Hij weet waarvan wij gemaakt zijn. Hij kent de eenzaamheid van vervreemding, schuld, schaamte en het niet gezien worden (Ps. 103:13-14). Maar Hij liet Vader niet los. En zo heeft Hij ons in de gemeenschap tussen Vader en Zoon opgenomen.

Onontkoombare eenzaamheid

Dat betekent niet dat daarmee het existentiële gevoel van eenzaamheid is weggenomen. Een vorm van eenzaamheid is volgens de spreukendichter

woorden aan dergelijke ervaringen? En als je daartoe een poging onderneemt, kan het zomaar gebeuren dat je te maken krijgt met onbegrip of ongemak. Je diepste blijdschap kun je op dat moment niet delen.

Maar wanneer ik Hem in de ogen kijk – op het moment dat ik Hem ontmoet – dan zal ik pas ervaren waar ik ten diepste altijd naar verlangd heb. De eenzaamheid wordt verdreven door de innige volmaakte omhelzing. Dan mag ik kennen – echt ervaren – op wat voor intense wijze ik al die tijd geliefd en gekend ben (1 Kor. 13:12).

Soms hoor je de opmerking: in de christelijke gemeente zou eenzaamheid niet mogen voorkomen. Dat is maar de vraag. Gemeentelieden mogen inderdaad niet in sociale eenzaamheid belanden. Waar God blijft zoeken en vraagt: *Mens, waar ben je?*, zo worden wij ook opgeroepen elkaar te blijven zoeken: *Kain, waar is je broer?* God geeft ons aan elkaar omdat het niet goed is dat de mens alleen is. Mensen mogen in de gemeente niet alleen zijn. Maar wij kunnen de eenzaamheid van de ander niet opheffen. Daarin is de spreukendichter heel realistisch: je kunt de ander niet bieden wat alleen God kan geven.

Het geheim van de ander

Tot slot nog een andere levenswijsheden die we in deze spreuk meekrijgen. Op het moment dat alleen je eigen hart je diepste verdriet kent en op het moment dat een ander niet in jouw vreugde kan delen, dan betekent dit ook dat ieder mens recht heeft op zijn of haar geheim. Het is niet moeilijk om over het gedrag, de keuzes en de intenties van een ander te oordelen. Maar wat weten we van de ander? Wat weten we van de weg die God met de ander is gegaan en nog steeds gaat?

Wie kent het geheim van zijn eigen leven? Is dat ook niet een vorm van eenzaamheid: dat je jezelf zo regelmatig niet begrijpt? Deze levenswijsheden geeft ons dan ook een opdracht: wees terughoudend in je oordelen en verhef jouw beeld van de ander nooit tot waarheid. Bewaak het geheim van de ander: sta je ervoor open jouw beeld van de ander te laten aanvullen en corrigeren? God kent de ander op een wijze zoals wij de ander nooit zullen kennen. God is met hem/haar verbonden op een wijze die wij niet kennen. Er is een heilige grond die je niet mag betreden.

onvermijdelijk. Het gemis blijft. Juist als je er iets van proeft hoe goed het is door Jezus gekend te zijn. Soms dringt dat tot mij door – het geeft een diepe vrede. Maar zomaar ben ik die weer kwijt.

Bovendien zijn het juist die bijzondere ervaringen van Gods nabijheid die zomaar moeilijk gedeeld kunnen worden: die onuitsprekelijke vrede, het feit dat Hij je in genade aanneemt. Hoe geef je

De spreukendichter laat ons zien dat een vorm van eenzaamheid in dit leven onontkoombaar is. Verbondenheid is dan ook genade. Soms valt het je ten deel: dat moment van kunnen begrijpen en begrepen worden.

En wat is het dan een Godsgeschenk dat je – juist op het moment dat je het diepste verdriet van de ander niet kent en in zijn of haar vreugde niet kunt delen – je toch verbonden mag weten. Als woorden niet nodig zijn omdat je elkaar aanvaardt zoals Christus ons aanvaardt. Een herinnering aan het paradijs, die je doet verlangen naar de toekomst.

Heilige Anna, ik zal monnik worden...

Kroniek
Kees van Dijk

Wat maakt het kloosterleven zo aantrekkelijk? Het kloosterleven, of aspecten ervan, oefent tegenwoordig aantrekkingskracht uit op christenen. Oudere christenen die verstillend en toewijding zoeken. Maar net zo goed jongeren die midden in de drukte van feesten, festivals en het socialmediageweld zich aangetrokken voelen tot... Ja, tot wat?

Zonder de pretentie het laatste woord te hebben of daar ook maar een begin mee te maken, wil ik iets van die aantrekkelijkheid proberen te begrijpen.

Kloosters

In mijn jeugd kwamen kloosters langs in twee gedaanten. Ik illustreer ze vanuit de verhalen rondom Luther. En dan komt het klooster er in eerste instantie niet zo goed van af.

Luther belooft in het onweer midden in de doodsangst – en (meer nog) de angst om te sterven zonder zekerheid over zijn redding – aan de heilige Anna dat hij monnik zal worden. Hij zal een leven van boete en versterving leiden. En zo wil hij komen tot de zekerheid van zijn behoud. Hij wil in de weg van de goede werken proberen tot God te naderen.

En God zegent die weg op een bijzondere manier. Hij leert de onbegaan-

baarheid van die weg kennen en komt ten slotte als zondaar voor God uit. Een begenadigd, vrijgesproken zondaar. Zo ken ik het klooster: een plek waar mensen door geestelijke prestaties van toewijding, kuisheid en gehoorzaamheid voor God aangenaam willen zijn.

Toch was dat niet de enige gestalte waarin de kloosters voorkwamen. De kloosters hadden ook een positieve kant. De zielszorg, de zending, het werd vanuit de kloosters vormgegeven. In de kloosters werd de Bijbel gelezen, ook in tijden dat de gewone leken de Bijbel allang niet meer kenden. Dat positieve kloosterbeeld kreeg ik ook in mijn jeugd mee: zielszorg, bijbellezen, meditatie en gebed zijn in de kloosters bewaard en hebben daar ook weer nieuwe impulsen gekregen. Juist het klooster was de plek waar Luther tot zijn schriftstudie werd gemotiveerd en in staat gesteld.

Nieuw populair

Wat maakt nu dat de spiritualiteit en de praktijk van het klooster vandaag de dag zo'n aandacht en belangstelling krijgen? Groepen jongeren bezoeken kloosters. Een oecumenisch klooster als Taizé kreeg na al die duizenden jongeren laatst ook een delegatie van de PKN op bezoek. De Taizévieringen (een soort van samenzijn, viering in de stijl van het klooster in Bourgondië) zijn talrijk. Een aantal jaren geleden waren er Taizédagen in Nederland waarbij Ahoy vol liep met jongeren.

Nieuwe initiatieven doen zich voor: kloosters van protestantse snit, in de Bijlmer, op plekken waar al vanouds kloosters waren. Wat maakt ze vandaag de dag zo aantrekkelijk? We kunnen verschillende dingen onderscheiden.

Geestelijke begeleiding

Ik denk dat het belangrijk is vast te stellen dat er een geestelijke verlegenheid is onder velen. Er is een ervaren tekort aan geestelijke begeleiding. Waar is nog een setting waarin de zorg voor je ziel een plek heeft? Waar heb je nog een ziel? En dan niet op de zweverige manier van het moderne heidendom,

dat vooral uit is op de verwerkelijking van jezelf. Maar daar waar je begeleiding kunt verwachten vanuit de rustige zekerheid dat God er is, en dat Hij te vinden is.

Mensen vinden nergens anders een plek waar ze dat aan de orde kunnen stellen, waar ze de verwachting mogen koesteren dat ze met wijsheid te woord worden gestaan.

Het huisbezoek in de kerk is er vaak niet meer, of het is een gezellig bezoek geworden, waarvoor de ouderling gerust een hele avond uittrekt, maar waar je maar moet afwachten of de meest wezenlijke vragen gesteld worden. Daar hebben de bezoekers en de bezochte eigenlijk amper nog verwachting van en woorden voor.

En een geestelijk begeleider moet ook geestelijk wat voorstellen. Het gegeven dat iemand een leven van toewijding aan de Here en de gemeenschap leeft, dat hij daarvoor op een bijzondere plek gaat wonen, in veel gevallen niet trouwt maar afziet van het hebben van een seksuele relatie, dat spreekt aan.

Dit zijn mensen die keuzes maken. Die bevlogen zijn en gezag verwerven door de congruentie van wat ze zeggen en wat ze doen. Een dominee die behartigenswaardige dingen zegt over het milieu en vervolgens weer in zijn vervuilde auto stapt om het verderop nog eens te vertellen, dat zegt je toch duidelijk minder.

Behoeft aan geestelijke begeleiding, dat is een reden waarom de klooster-spiritualiteit vandaag in de aandacht staat.

Rust

Vervolgens zijn kloosters in de wereld van nu nog meer dan vroeger weldadig rustige oorden geworden. In de drukte van ons verdeelde bestaan zijn er nog plekken van echte aandacht, rust. Het leven wordt geordend geleefd bijvoorbeeld volgens de benedictijnse regels: tijden van gebed, meditatie en arbeid wisselen elkaar af.

Veel mensen worden door allerlei impulsen geregeerd. Je kunt amper een paar minuten ergens mee bezig zijn of er is wel weer een reden om even op je telefoon te kijken. Je staat voortdurend

in verbinding met heel de wereld. Maar de meest wezenlijke verbindingen lijden er onder: die met je allernaasten, die met jezelf en bovenal die met God. In de kloostersetting is het aardse leven extra aards. De telefoon en de televisie hebben er geen plek. Sober en dicht bij de natuur wordt er geleefd. En dat aardse leven is op de Here God betrokken.

Middaggebed in Taizé

Daar is een honger naar. Een soort puurheid van leven die ook aansluit bij maatschappelijke tendensen als mindfulness en consuminderen. Heeft een klooster niet iets van een *tiny house*? Ontclutten en tot jezelf komen... Daarmee komen er ook elementen binnen die niet specifiek christelijk zijn. Mindfulness en andere elementen van niet meteen christelijke oorsprong. Dat is ook in de vormen terug te vinden. Het zitten op de grond in de Taizéviering heeft iets van het 'aarden': in contact komen met moeder aarde. En het herhaalde zingen van steeds dezelfde tekst zou in een boeddhistische context niet misstaan.

Gemeenschapszin

Mensen zoeken ook naar nieuwe vormen van gemeenschap. Er is zo veel anonimiteit. Vrijheid in het maken van eigen keuzes, de nadruk op onafhankelijkheid heeft een hoge prijs. Het is en blijft belangrijk om ergens bij te horen. En kloostergemeenschappen zijn bij uitstek plekken waar in praktijk wordt

gebracht dat je samenleeft, voor elkaar zorgt, in aandacht en liefde ruimte maakt voor elkaar.

Dat is ook wat bij protestantse kloosters de meest opvallende trek vormt: meerdere mensen, gezinnen en alleenstaanden gaan een leefgemeenschap vormen. Zo houd je elkaar bij de les, de les van de Meester. Veelal is zo'n leefgemeenschap wat het klooster ook was: een klein kerkje in de grote kerk. En zijn gezinnen ook niet zo bedoeld?

Waar we in veel sociale situaties niet meer zijn dan een nummer, een mogelijke klant, hoe goed het ook wordt toegedekt door knappe op de persoon

afgestemde marketing, het klooster is de plek waar je 'echt jezelf' mag zijn en waar jouw bijdrage ertoe doet. Waar de aanduiding broer en zus werkelijk betekenis heeft.

Zo zit er ook een missionaire kracht in deze gemeenschap: ze staat open naar buiten. Uitnodigend. En ze heeft iets onopzettelijks: je wordt niet meteen lastiggevalen met folders, cursussen

en preken. Kom binnen, schuif aan en beleef het mee.

Andere vormen van bijbellezen

In de kloosters wordt vanouds in de Bijbel gelezen. Als men samen is, worden hele hoofdstukken voorgelezen. En in de stilte worden bijbelwoorden overdacht. Deze vorm van bijbellezen heeft nieuwe aandacht getrokken. De doorgaande lezing: de *lectio continua*, waarbij we de Bijbel in zijn grote lijn beluisteren en leren kennen. En ook de lezing en overdenking van korte bijbelwoorden.

Beide vormen hebben hun aantrekkelijkheid tegenover allerlei rationalistische benaderingen die teksten uiteenrafelen en kapot analyseren. In het klooster wordt er gewoon geluisterd. En dat trekt aan, ook in een moderne vormgeving: bijbelleesplannen worden gevolgd, je app geeft je dagelijks een tekst ter overdenking.

Ds. Jos Douma geeft les in de praktijk van de *lectio divina* (<http://www.josdouma.nl/spatiumspiritus/index.html?spatiumspiritus/lectiodivina.html>). Een traag en intens lezen van bijbelwoorden, waarbij het de bedoeling en het verlangen is dat die woorden je op een dieper niveau dan alleen je verstand raken. De gedachte is dat door de woorden heen de stem van God klinkt.

Opvallend is dat er bijna een tegenstelling lijkt te zijn tussen hoofd en hart. Het gaat niet om je hoofd, je verstand. Het gaat erom dat je in diepere lagen – lees: je emoties en je wil – wordt aangesproken. Douma spreekt over: groeien in liefde, niet in kennis. Lezen met het hart en niet zozeer met het hoofd.

Je vermoedt daarbij dat er een aangesproken-zijn-op-het-verstand-alleen is ervaren die als niet prettig, niet effectief en arm is beleefd. Helaas laat zich zo'n omgang met de Schrift gemakkelijk denken. De Bijbel wordt een boek op afstand. En dat kan op verschillende manieren, met nieuwe en oude hermeneutiek: een boek van vroeger waar je vandaag amper bij kunt, of een reeks van bewijsplaatsen waarmee je elkaar om de oren kunt petsen. In beide benaderingen is het niet meer de manier waarop je liefdevolle Heer tot je spreekt.

Tegelijk word ik kriebelig wanneer het gaat om groeien in liefde, niet in kennis... Ik kan dat niet rijmen met de Bijbel waarin de Here ons de liefde tot Hem leert als een kennen. Hem kennen, van de kleinste tot de grootste... (Jer. 31:34). En net zo goed andersom trouwens: als de Here ons liefheeft, dan klinkt dat ook in die termen: Hij kent ons... (Ps. 139).

In het klooster wordt er gewoon geluisterd

Hoezo, groeien in liefde, niet in kennis? Kennen en liefhebben zijn in het bijbelse taaleigen zo ineengestrengeld als het alleen in de liefde kan. Zo is ook de profetische uitspraak te verklaren dat door gebrek aan kennis Gods volk te gronde gaat (Hos. 4:6). Dit is het kennen van de liefde.

En de Here wil dat we Hem liefhebben met ons hart, onze ziel, ons verstand (Mat. 22:37). Die breedte van het leven, heel onze inzet moet weer worden teruggegeven aan de Here. Ik begrijp dat het in de *lectio divina* gaat om een inhaalslag voor hart en ziel. Maar het losmaken van het verstand maakt me huiverig en kopschuw.

Levert deze manier van bijbellezen niet vaak een diepe bevestiging op? Ik ben geliefd... Het refrein in het werk van Henri Nouwen. Een waardevol geluid. Het kan echter ook eenzijdig worden. De vraag is of er ook ruimte is voor de verbrokenheid van het hart. Ik ben een zondaar en ik moet op de knieën... Groei in kennis, kennis van ellende, verlossing en dankbaarheid. Ook dat maakt je in armoede rijker.

En dan dat luisteren, waarbij door de woorden heen de stem van God klinkt. Hoezo 'door de woorden heen'? Klinkt die stem van de Here niet op een objectieve manier in de verbale betekenis van de woorden? Hoor je die slechts in deze bijzondere manier van luisteren? En hoort iedereen in dezelfde tekst dan ook hetzelfde, of spreekt God tot mij anders dan tot jou? En tot een derde spreekt Hij niet? Ik stel mijn vragen... Kunnen we nog wel met elkaar delen het 'Zo spreekt de HEER'? Of is dat geworden tot een subjectieve categorie: 'Ik ontvang mijn woord'? En wat betekent dat voor het gezamenlijk vormgeven van het christelijke leven en voor het elkaar aanspreken op concrete gedragingen? Ik begon deze Kroniek met een verwijzen naar Luther. Hier lijken meer de wederdopers in beeld te komen. Let wel, dat gebeurt niet programmatisch, maar is er wel voldoende waarborg tegen ontsporing?

Geleefd alternatief

Er is nog een aspect van het kloosterleven dat hier aandacht verdient. Het gaat me om het idee dat een kloosterling een bijzondere gelofte aflegt. Hij of zij kiest voor armoede, gehoorzaamheid en kuisheid. En dat in een vorm die de Here niet aan iedereen oplegt.

Er zijn er die op een bijzondere manier een alternatief leven laten zien. Dat is de functie van de kloosterling in de samenleving en de kerk van vandaag. Er zijn er die leven bij andere waarden. Dat stelt je eigen waarden onder kritiek. Is het getrouwd zijn te belangrijk voor me? Zijn mijn bezit en mijn zelfstandigheid een te groot ding voor me geworden? Zou ik het kunnen en durven prijsgeven voor de Heer?

De kloosterling zet niet de norm voor iedereen. Dat is ook het bijzondere ervan. Het is een alternatieve stijl, maar jij hoeft daar niet in mee. Ik moet denken aan de figuur van Johannes de Doper, die in de woestijn leefde en sprinkhanen en wilde honing at. Wie bij hem kwam en vroeg: Wat moet ik doen?, kreeg niet het programma opge-

legd dat Johannes zelf volgde, maar een gewoon leven in godsvrucht en eerlijkheid (Luc. 3:10-14).

Balans

Al met al is er wel het een en ander dat maakt dat vormen van nieuwe monastiek aansprekend zijn. Tegelijk kleeft er een aantal nadelen aan. Zo is er telkens de gedachte dat deze vormen iets overstijgends hebben. Boven de tegenstelling rooms-katholiek en protestants uit, bijvoorbeeld. Dat zijn oude tegenstellingen die hier niet lijken te gelden. Een geloofsverbondenheid boven dogmatische tegenstellingen uit. Waarbij dogmatische tegenstellingen worden gedegradeerd tot iets wat natuurlijk voor het geleefde geloof nooit wezenlijk kan zijn. Dat is een stelling die natuurlijk niet vol te houden is. Geloof is een weg tot behoud die exclusiviteit claimt. Slechts door geloof in Jezus Christus is er behoud te vinden. Er zijn manieren van bijbeluitleg juist, andere zijn onjuist. Er is waarheid en er is onwaarheid.

Het is de vraag of dergelijke taal past in de sfeer van liefde en aanvaarding die rondom de nieuwe monastiek hangt.

Het zijn ook veelal vormen die belangrijker zijn dan hun inhoud. 'Niet luisteren met je verstand, maar met je hart' is een adagium dat daar op lijkt aan te sluiten. De kunst is om het goede en aantrekkelijke van dergelijke ontwikkelingen te zien zonder de waakzaamheid te verliezen.

In elk geval toont het het belang van gemeenschapsvorming in de kerk, ofwel in de gemeente als geheel, ofwel, wanneer de gemeente daarvoor te omvangrijk is, in de kleine groep. Waar het beleven van gemeenschap wordt geoefend. Met daarin de onderlinge aansporing en correctie.

Maar realiseer je daarbij dat er in de kerk ook altijd een groep, groot of klein, zal zijn die zich niet door dergelijke vormen aangesproken weet. Die niet in de kleine groep, de miniwijk of een dergelijke vorm komt zitten. Ambtsdragers moeten zich gezonden weten, juist tot hen die niet gezellig in de kring komen zitten.

Afgesloten 24 oktober 2018

Sprekende zwijgteksten

Over zwijgteksten, scheppingsorde en Geesteswerk (1)

Hoe zouden bijbelgetrouwe christenen bijbelteksten moeten uitleggen die in tegenspraak lijken met wat we door de wetenschap te weten zijn gekomen (of denken te zijn gekomen)? Dit hermeneutische probleem, uit het – spraakmakende – boek: *En de aarde bracht voort* (2017) van dr. Gijsbert van den Brink, zou zo overgebracht kunnen worden naar ‘de vrouw in het ambt’.

Hoe zouden gereformeerde christenen bijbelteksten moeten uitleggen die in tegenspraak lijken te komen met wat ook door ons gewaardeerd wordt als maatschappelijke vooruitgang, of waarvan we *denken* dat dit vooruitgang is?

De Generale Synode van Meppel (2017) ‘lost’ dit probleem ‘op’ door bij haar besluit over de vrouw in het ambt de zogenaamde zwijgteksten buiten beschouwing te laten – omdat de exegese van deze teksten te zeer omstreden is om op basis hiervan vrouwen uit te sluiten van het leer- en regeerambt. Ds. Pieter Niemeijer ziet het buitenbeschouwinglaten van de ‘zwijgteksten’ door de synode als een verzuim. Hij schreef een cahier *Over zwijgteksten, scheppingsorde en Geesteswerk* (2018). Hiervan is onlangs een nieuwe editie

verschenen bij uitgeverij De Vuurbaak. In deze publicatie wil hij alsnog de lastige vraag onder ogen zien of die ‘zwijgteksten’ – zoals door ‘behoudende’ kerkleden vaak gezegd wordt – de openstelling van met name de ambten van ouderling/predikant voor vrouwen inderdaad ‘verbieden’. Gezien de verwarrende situatie in de kerken is dat een prijzenswaardig initiatief.

Klassieke exegese

In zijn publicatie stelt Niemeijer de ‘klassieke exegese’ van de twee ‘zwijgteksten’ in 1 Timoteüs 2 en 1 Korintiërs 14 ter discussie. Maar wat bedoelt hij nu met de ‘klassieke exegese’? Eigenlijk is dat iedere exegese van de ‘zwijgteksten’ die ertoe leidt dat vrouwen geen ouderling/predikant kunnen worden. ‘Klassiek’ is dus niet zozeer de exegese

zelf – die werd in de loop der jaren ook bijgesteld – als wel de kerkelijke ‘slotsom’ waartoe die exegese tot voor kort leidde. Het woord ‘klassiek’ krijgt daarmee de bijklank van verouderd en achterhaald, niet meer van deze tijd. Ongemerkt wordt zo de discussie over de exegese onderdeel van een maatschappelijk debat, zoals vandaag ook blijkt uit het (liberale) spreken over ‘behoudende’ en ‘vooruitstrevende’ gemeenten en gemeenteleden.

De ‘klassieke exegese’ houdt nu al zo’n 2000 jaar stand. Komt dat doordat die exegese zo overtuigend was? Volgens Niemeijer is hierbij wat anders aan de hand: deze exegese was een bevestiging van de bestaande maatschappelijke situatie van onderdanigheid van de vrouw en werd zodoende niet door de praktijk beproefd op houdbaarheid. Maar vandaag ligt dat anders: zowel de samenleving als onze kinderen stellen nu indringende vragen omdat de man-vrouwverhouding totaal veranderd is. Dat is zeker een aandachtspunt – bijbellezen vanuit een maatschappelijk vooroordeel is een valkuil – maar die verklaring heeft een keerzijde: het afwijzen van de ‘klassieke exegese’ is mogelijk een legitimatie van de vandaag bestaande maatschappelijke situatie

met volledige gelijkheid van man en vrouw. De cruciale vraag is hier: beoordelen we onze situatie in het licht van wat Gods Woord zegt, of verstaan we het Woord van God in het licht van onze situatie? Dus: hoe lezen we de Bijbel?

Onze bril

Wat zien wij bij bijbellezen? Dat hangt van onze bril af. Zonder bril zien we heel weinig, met bril zien we meer en naarmate onze bril beter is, kunnen we steeds meer zien. Albert Einstein had een betere bril dan Isaac Newton en daardoor kon hij verder komen met ontdekken. Dat valt Newton natuurlijk niet te verwijten, want toen

andere bril tot hun beschikking. Het lijkt erop dat Niemeijer vindt dat wij een scherpere bril op hebben gekregen dan onze voorouders. Maar waar komt die scherpere bril dan vandaan? Hoe verhoudt dit 'vooruitgangsgeloof' zich tot wat de Bijbel zegt over de Geest die ons verstand verlicht (Ef. 1:18)? Hij doet dat door het op Schrift gestelde Woord van God. En dat Woord hadden zij toch evengoed als wij? Wat maakt onze bril dan scherper dan de hunne?

Wel is duidelijk wat deze 'bril' bij

Niemeijer voorstelt, bijvoorbeeld als hij Efeziërs 5:21-33 leest. Hij leest deze passage als een vorm

Een betere bril

van wat je zou kunnen noemen 'probleemgestuurd onderwijs'. Niemeijer reconstrueert eerst het historische

stelling komt ook niet op uit de tekst van Paulus zelf. Ondertussen stuurt die veronderstelde context echter wel de inhoudelijke zeggingskracht van de tekst. Volgens Niemeijer roept Efeziërs 5 man en vrouw op één te zijn, en dat te honoreren in hun onderlinge verhouding. Dat een man het 'hoofd' van zijn vrouw is (vs. 23) benadrukt niet zozeer het onderscheid van man en vrouw of de leidinggevende positie van de man – want de overheersende positie van de man was destijds onomstreden² – maar roept op tot eenheid van man en vrouw als 'hoofd' en 'lichaam'. De sturing door zo'n *historische* context leidt volgens Niemeijer niet per se tot *betere* exegeses – hoewel je een betere 'bril' hebt – maar biedt wel een gelijkwaardig alternatief binnen het assortiment van schriftgetrouwe exegeses.³

was er nog geen betere bril te krijgen. En zo gaat het bij bijbellezen ook. Niemeijer past het 'brillenverhaal' uit de natuurwetenschappen zonder meer toe op de theologische exegese. Dankzij onze betere bril zien (ontdekken) we bij het bijbellezen nu meer dan vroeger. Maar dat is, zegt Niemeijer, geen verwijt aan voorgaande generaties die zich moesten behelpen met een 'ouderwetse' bril. Zij hadden eenvoudig geen

probleem waarop Paulus in deze tekst zou ingaan, namelijk een ontaard huwelijksleven, waarin de man zijn positie als 'baas' misbruikt en de vrouw daarop navenant reageert. Vervolgens leest Niemeijer wat Paulus zegt als *reactie* op dit probleem. Echter, Niemeijer denkt, op basis van algemene kennis over die tijd, dat dit de context was waarop Paulus reageerde. Maar hij weet het niet zeker. Zijn veronder-

Emancipatie

Niemeijer leest de zogenaamde zwijgteksten 1 Timoteüs 2:12 en 1 Korintiërs 14:34 als probleemgestuurd onderwijs van de apostel Paulus. Zowel bij de gemeente te Efeze – waar Timoteüs voorganger was – als in de gemeente van Korinte zorgden vrouwen met geldingsdrang voor problemen. Zo waren er in Efeze opgedirkte vrouwen met

opzichtige haardracht, dure kleding en kostbare sieraden (2:9). En in Korinte waren er gehuwde vrouwen die zich in de samenkomsten van de gemeente gedroegen als 'vrije vrouwen' door hun sluier af te leggen (1 Kor. 11). Uit buiten-bijbelse bronnen weten we dat er in die tijd sprake was van een emancipatiebeweging van welgestelde vrouwen. Al deze informatie plus de inhoud van de 'zwijgteksten' verwerkt Niemeijer in de *historische* contexten. In Efeze was de situatie dat er vrouwen waren die hun eigen man hautain en zelfbewust publiek de les lazen (Paulus zegt dat dit niet kan). En in Korinte was de situatie dat er geëmancipeerde vrouwen waren die bij de publieke bespreking van profetieën hun eigen man attaqueerden en lastige vragen stelden (wat ook niet mag: heb je vragen of kritiek, doe dat thuis). In de 'zwijgteksten' zegt Paulus alleen dat vrouwen zich niet dominant (geldingsdrang) mogen opstellen tegenover hun *eigen* man. Zo zit die exegese als het ware *opgesloten* in een door Niemeijer zelf gereconstrueerde (?) *historische* context. Paulus was hier gericht op meer eenheid en verbondenheid van man en vrouw in het huwelijk.

Een bijkomend punt is dat Niemeijer 1 Timoteüs 2 en 3 van elkaar loskoppelt. De 'klassieke exegese' gaat ervan uit dat Paulus hier zegt hoe iedereen zich moet gedragen in Gods kerk (3:15 BGT). Dat begint dan in hoofdstuk 2 met regels voor de samenkomsten en gaat door in hoofdstuk 3 met regels voor opzieners en diakenen. Niemeijer bestrijdt dat: het gaat volgens hem in hoofdstuk 2 niet speciaal over de samenkomsten van de gemeente maar over de hele breedte van het leven.⁴ Als vrouwen niet met gezag mogen onderwijzen (vs. 12), geldt dat overal. Maar dit klopt niet met de Bijbel, want Priscilla onderwees Apollos en wij moeten elkaar onderwijzen (Kol. 3:16). *Dus* moet in vers 12 iets anders bedoeld zijn dan wat er traditioneel gelezen wordt. *Of de 'loskoppeling' deugt niet!*

Bijziendheid

Paulus staat niet toe dat een vrouw zelf onderwijst of gezag over mannen heeft (1 Tim. 2:12). Niemeijer ziet de woorden

onderwijzen en *gezag hebben* als omschrijving van één bepaald optreden en verwijst dan onder meer naar het Commentaar van Van Houwelingen op de eerste Brief aan Timoteüs. Maar Niemeijers invulling '*de les lezen*' is bijzonder twijfelachtig, want ondanks het woordje '*les*' heeft '*de les lezen*' weinig tot niets met *onderwijzen* te maken. Anders dan bij Niemeijer gaat het hier volgens Van Houwelingen over vrouwen die deelnemen aan discussies in de publieke eredienst. Paulus komt in 1 Timoteüs 2 met regels voor de samenkomsten van de gemeente, overal waar een gebedsplaats is, op elke plek waar christenen samenkomen voor de eredienst. Niemeijer heeft het hierbij over vrouwen die hun *eigen* man hautain en zelfbewust *de les lezen* – overal – en hun man kleineren, wat funest is voor hun huwelijk. Van Houwelingen stelt dat het hier niet uitsluitend (!) gaat over huwelijksrelaties – want 'mannen' is inclusief de eigen man –, maar over de man-vrouwverhouding in de vergaderde gemeente.⁵ Het huwelijk is wel altijd op de achtergrond aanwezig (vgl. ook 1 Kor. 14:35).

Het is mijns inziens goed *denkbaar* dat die emancipatiebeweging voor Paulus (mede) aanleiding was om Timoteüs te schrijven – het is *mogelijk* – maar daarmee is niet gezegd dat hij zich dan ook tot die aanleiding beperkt. Zijn motivering 'want Adam werd als eerste geschapen, pas daarna Eva' (vs. 13), laat juist zien dat Paulus het breder trekt en doorstoot naar het verschil in positie van man en vrouw sinds de schepping. Als een bepaalde situatie voor Paulus *aanleiding* is om Timoteüs te schrijven, wil dat niet zeggen dat die aanleiding – de *historische* context – 'dus' onze exegese moet bepalen. Dat is mijns inziens *bijziendheid*. De exegese moet gefocust zijn 'op de zaak die de tekst communiceert'⁶ *en die hoeft niet samen te vallen met een eventuele aanleiding om te schrijven*. De zaak die Paulus in de verzen 11-12 communiceert, is de man-vrouwverhouding in de samenkomsten van de gemeente.

Scheppingsvolgorde

Als Paulus – exegese Niemeijer – slechts de vrouwen zou verbieden om hun

eigen man publiek de *les te lezen*, dan raakt die exegese vrijwel direct verstrikt in de motivering die Paulus geeft: 'Want Adam werd als eerste geschapen, pas daarna Eva' (vs. 13). Leert Paulus hier een verschil in positie van man en vrouw? Volgens Niemeijer komt de stelregel van Paulus dat de eerstgeschapene vooropgaat, niet overeen met de stelregel bij Genesis 1: wat het laatst komt, is het hoogst (de mens als 'kroon van de schepping'). Paulus zegt dit als apostel en mag dit ook zeggen, maar wij mogen dit niet zomaar veralgemenen tot (normatieve) scheppingsorde. Hij zegt dit 'in een speciaal verband en met een speciaal doel' (Cahier p. 47, nieuwe editie p. 61-62). Paulus reageert zo op een situatie die wij niet *precies* kennen. Oftewel: hij gebruikt een *gelegenheidsargument dat voor ons verder niet van belang is*. Zo'n 'oplossing' laat zien hoe de exegese moet 'buigen' onder het juk van die *historische* context. Ook Niemeijer zegt dat de man vooropgaat en het hoofd is. God spreekt Adam aan wanneer Hij zich tot de eerste mensen richt (Gen. 2 - 3). Maar als Paulus zich in zijn brieven op de schepping beroept, is dat (vooral) om de eenheid en verbondenheid van man en vrouw te benadrukken – aldus Niemeijer – en niet vanwege het onderscheid tussen man en vrouw of hun eigenstandige positie, want dat werd in die tijd helemaal niet ontkend (dus ook weer probleemgericht!).

Mijns inziens is hier sprake van een nogal kunstmatige tegenstelling: de eenheid en verbondenheid van man en vrouw wil God hun juist geven binnen het veilige kader van een huwelijk waarin man en vrouw verschillende verantwoordelijkheden hebben.

Bij 1 Korintiërs 14 – *Vrouwen moeten gedurende (het leergesprek in) uw samenkomsten zwijgen* – wijst Paulus op wat in de 'de wet' staat (vs. 34). Dat is bij Paulus altijd *de wet van God* – die via Mozes aan Israël werd bekendgemaakt. Inhoudelijk slaat dit op wat Paulus ook in 1 Timoteüs 2 zegt: God heeft eerst Adam gemaakt, en toen pas Eva. Deze 'zwijgteksten' stemmen zakelijk met elkaar overeen. Ook hier communiceert hij 'de zaak' van de man-vrouwverhouding in de vergaderde gemeente.

Halve waarheid

Om af te ronden, keer ik nog even terug naar Niemeijers exegese van 1 Korintiërs 14:34. Die zit niet alleen 'opgesloten' in z'n *historische* context, maar is ook ongeloofwaardig. Denk je toch eens in: een onderwijsleergesprek tijdens de kerkdienst. Vrouwen mogen hun *eigen* (!) man niet attaqueren met lastige vragen (exegese Niemeijer), maar andervrouws man kunnen ze dus wel met die lastige vragen attaqueren. Wat wordt dat voor toestand? Mijn vrouw zou dit niet pikken (spontane mededeling bij de voorbereiding van dit artikel). Licht het niet veel meer voor de hand dat Paulus tegen die vrouwen zegt dat ze *niet alleen hun eigen man maar ook elkaars mannen met rust moeten laten*?

Ik kan mij prima vinden in de gedachte dat de apostel Paulus de eenheid en verbondenheid van man en vrouw – ook in de gemeente! – wil honoreren. Maar hun eenheid en verbondenheid moeten wel gestalte krijgen binnen het patroon van een huwelijk waarin die man verantwoordelijkheid ontvangt voor zijn vrouw en deze vrouw aan haar man tot helper wordt gegeven.⁷ Hun huwelijk moet veilig zijn in de samenkomsten van de gemeente.

Daarom treft Paulus hier niet een (he-
laas) noodzakelijke verkeersmaatregel in reactie op een uit-de-hand-gelopen probleemsituatie, maar wijst hij ons op de veilige paradijsregel: Adam is als eerste geschapen, pas daarna Eva. He-
laas wordt deze regel dikwijls ervaren als een inperking van 'onze' vrijheid, in plaats van een zuivere 'regel ten leven'. Niemeijer volstaat met een halve waarheid waarvan hij *nu* denkt dat het de

hele waarheid is. Paulus verbiedt vrouwen deel te nemen aan de leergesprekken in de publieke eredienst. Hij doet dit om de eenheid en verbondenheid van man en vrouw in alle rust – ook in de samenkomsten – te stimuleren. Aannemelijk is mijns inziens dat Paulus hierbij geen seconde heeft gedacht aan vrouwelijke oudsten en/of voorgangers. Bij zo'n 'sprekende' regel hoeft daarover niet gesproken te worden.

Noten

- 1 In de *Korte Verklaring* wordt bij 1 Tim. 2:12 en bij 1 Kor. 14:34 verwezen naar Gen. 3:16 (*je man zal over je heersen*) als een *bevel van God*. Maar dat *bevel* was toen al omstreden, want in de *Korte Verklaring* van Genesis zegt Aalders bij deze tekst wel heel iets anders: het is een vloek, terwijl de eis om te leven naar de oorspronkelijke (!) bedoeling van de Schepper *blijft* gelden. Het huwelijksformulier is inmiddels alweer enkele keren bijgesteld, en in de vrijgemaakte kerken zal vermoedelijk niemand meer bij die 'zwijgteksten' verwijzen naar Gen. 3:16. Maar de slotsom was nog altijd dat vrouwen geen ouderling/predikant mogen worden en daarom wordt het allemaal nog steeds tot die 'klas-sieke exegese' gerekend, hoewel de exegese zelf inmiddels 'neoklassiek' is en vrouwen vandaag in de kerk veel meer doen dan – bijvoorbeeld – een eeuw geleden.
- 2 Bij de exegese van 1 Tim. 2:11-12 neemt Niemeijer aan dat er in de gemeente te Efeze – waar Timoteüs voorganger was – vrouwen waren die hun eigen man publiek *de les* lasen; niet alleen in de samenkomsten van de gemeente maar – althans in zijn exegese – *overal* (dus in gezin, kerk, staat en maatschappij). Dan zou je toch denken dat die overheersen-

de positie van de man in Efeze aan enige twijfel onderhevig was!

- 3 Volgens Greijdanus (in de *Korte Verklaring*) gaat het bij Ef. 5:23 over (het onderscheid in) *verantwoordelijkheid*, volgens Floor (in zijn Commentaar) gaat het hier over *verantwoordelijkheid én levenseenheid*, en volgens Niemeijer gaat het vooral over *levenseenheid*. Zo zie je gebeuren dat deze exegese in de loop der jaren opschuift.
- 4 Dat Paulus ook in hoofdstuk 2 over de samenkomsten spreekt, lijkt in vs. 8 te staan: 'Ik wil dat bij iedere samenkomst...' (NBV). Deze vertaling is een interpretatie, want in de oorspronkelijke tekst staat 'op alle plaatsen' (NBG-1951 en HSV). Dat wordt dan meestal uitgelegd als 'op elke plaats waar de gemeente samenkomt', zoals de Willibrordvertaling zegt (in de tijd van de apostelen kwamen de gelovigen samen in huisgemeenten). Maar volgens Niemeijer kun je 'op alle plaatsen' beter lezen als 'overal' en dan gaat hoofdstuk 2 niet speciaal over de samenkomsten maar over heel het christelijke leven. Dit lijkt mij nogal gezocht, ook gelet op het tekstverband. Ook in 1 Kor. 14:34 gaat het over 'zwijgen' in de samenkomsten van de gemeente.
- 5 Voor verdere argumentatie: Dr. P.H.R. van Houwelingen, *Commentaar Timoteüs-Titus*, p. 70-77.
- 6 Dr. Gert Kwakkel, in: *Gereformeerde hermeneutiek vandaag*, p. 112.
- 7 Zie hierbij Ef. 5: man en vrouw moeten elkaar wederkerig in liefde dienen 'binnen het patroon van een huwelijk waarin de man verantwoordelijkheid ontvangt voor zijn vrouw en waarin de vrouw aan haar man tot hulp wordt gegeven' (dr. L. Floor, *Commentaar Efeziërs*, p. 190).

Veilige paradijsregel

Veel oude cahiers blijven beschikbaar!

Van een aantal afgeschreven en uitverkochte cahiers is momenteel al een aantal digitaal beschikbaar als pdf-document. Het is de bedoeling dat dit aantal in de loop van de tijd wordt uitgebreid.

Zie <http://www.woordenwereld.nl/cahiers.html>, waar door op de titel te klikken het document kan worden gedownload.

Er zijn geen kosten aan verbonden. Wel stellen we een financiële bijdrage op prijs.

Een bedrag kan worden overgemaakt op NL42 RABO 0324 6259 01 t.n.v. Stichting Woord en Wereld.

In de ruimte van de bandbreedte

Over zwijgteksten, scheppingsorde en Geesteswerk (2)

Na het synodebesluit over 'de vrouw in het ambt' hoeft in de artikelen 30 en 31 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis niets veranderd te worden! 'Die artikelen zijn sekseneutraal geformuleerd' – aldus ds. Pieter Niemeijer (*Over zwijgteksten, scheppingsorde en Geesteswerk*, p. 73; vgl. nieuwe editie p. 97).

Mijns inziens is dit nogal kort door de confessionele bocht en ligt het wel iets anders. Artikel 30 NGB spreekt over de regering van de kerk waarvoor personen moeten worden gekozen die trouw zijn, en sluit af met een doorverwijzing: 'overeenkomstig de regel die de apostel Paulus daarvoor geeft in de brief aan Timoteüs.' Die 'regel' is wat Paulus zegt

in 1 Timoteüs 3, waar hij spreekt over de vereisten voor de ambtsdragers. Een van deze vereisten is dat die ambtsdrager slechts 'de man van één vrouw' kan zijn (vs. 2). Volgens Niemeijer kun je dat 'doorvertalen' naar onze situatie als: 'vrouwen die hun man niet negeren of kleineren' (p. 71, resp. 93). Maar in de NGB verandert niets!

'Doorvertalen'?

De Bijbel spreekt over het 'zwaard' van de overheid, maar elke politieagent heeft tegenwoordig een dienstpistool. Wij mogen de os en de ezel van onze naaste niet begeren (tiende gebod) en dat vertalen we door naar zijn hedendaagse bezittingen. Zo kun je ook het criterium 'man-van-één-vrouw-zijn' in onze situatie 'doorvertalen' als 'vrouwen die hun man niet negeren of kleineren' (Niemeijer). In mijn woorden: een vrouw-in-het-ambt maakt deel uit van de maatschappelijke ontwikkeling. Sterker nog zelfs: maakt deel uit van de maatschappelijke vooruitgang. Juist die vooruitgang is enorm suggestief.

Bij 'de man van één vrouw' ligt de klemtoon niet op het woord 'man' maar op 'van één vrouw'. Heel terecht opgemerkt, maar dat neemt niet weg dat het om de *man* van deze ene vrouw gaat. Waarom een man? Tegenvraag: 'Zou het ook kunnen zijn dat Paulus van een man spreekt in aansluiting bij de bestaande praktijk, zoals je dat wel vaker in de Schrift ziet gebeuren?' Uiteraard heb je nu het volste recht om te zeggen: die man van één vrouw is wel een man. 'Maar mag een ander zich niet afvragen of dit niet wat biblicistisch lijkt?' (Niemeijer). De verwoording is vragenderwijs, maar desondanks zie je hier toch het pretentieuze 'vooruitgangsgeloof' met de betere 'bril'. De standpunten zijn namelijk niet gelijkwaardig: biblicistisch bijbellezen klinkt in gereformeerde oren als foute boel.

Iets *doorvertalen* betekent: van de ene cultuur overbrengen in de andere. Mag je dat zomaar – zoals Niemeijer hier doet – op de-vrouw-in-het-ambt toepassen? Ook in de tijd van de apostelen waren er vrouwen die hun man niet negeerden of kleineerden. En vrouwen zoals Priscilla mochten van Paulus eigenlijk best 'oudste' zijn – als ik Niemeijer goed begrepen heb – maar 'de tijd' was er toen nog niet rijp voor. Net als bij de afschaffing van de slavernij was ook hier het wachten op de doorwerking van het evangelie in kerk en samenleving. Het punt is alleen: dit is een *veronderstelling*. Intussen zijn 'de tijden' veranderd en nu kan de-vrouw-in-het-ambt alsnog gerealiseerd worden. Maar waarom moet de 'doorvertaling' zijn dat het hierbij gaat om *vrouwen die hun man niet negeren of kleineren*? Geldt iets soortgelijks niet voor mannen? Evenals bij de exegese zit ook die 'doorvertaling' nog *opgesloten* in een – door Niemeijer gereconstrueerde – *historische* context uit de tijd van Paulus.

Hermeneutiek

In de gereformeerde hermeneutiek gaat het om (uitleg)regels bij de exegese. Hoe kunnen we weten wat de tekst (de auteur) wilde zeggen en nog steeds wil zeggen: de Bijbel is immers

ook met het oog op ons geschreven? Daarbij ligt dan de nadruk op de 'zaak' die de tekst communiceert. Niemeijer zoekt hier een andere weg: door het benadrukken van de *historische* context blijft de uitleg vooralsnog beperkt tot die context en is het vervolgens aan ons om dat 'door te vertalen' naar onze situatie. De Bijbel is niet alleen geschreven voor mensen in oude tijden en culturen, maar zij is ook gezaghebbend voor mensen in onze tijd. Paulus sluit hier kennelijk aan bij de bestaande praktijk dat een 'oudste' een *man* moet zijn. Dit is dan cultuurbepaald en moet worden 'doorvertaald' naar onze situatie. Hoezo kan Niemeijer *weten* dat Paulus hier aansluit bij die bestaande praktijk? Dat *weet* hij niet, dat *denkt* hij. Het is zijns inziens een reële mogelijkheid die we wel vaker in de Bijbel zien (zoals bij die hoofdbedekking van de vrouwen in Korinte).

Maar juist op dát punt gooien de 'zwijgteksten' roet in het eten: bij de man-vrouwverhouding in de kerk beroept Paulus zich op de orde die God in zijn schepping heeft gelegd ('de wet'). De mens staat als man en vrouw – dus gelijkwaardig (!) – in een intieme relatie tot God en mag heersen over al het geschapene. Tegelijk is er wel verschil in positie of verantwoordelijkheid:

Roet in het eten

Adam werd *niet* uit een rib van Eva geschapen als een helper die bij haar past. De man gaat voorop en is ook het hoofd, hoewel Niemeijer benadrukt dat het dan vooral gaat om de eenheid van man en vrouw.¹

Sloot Christus zich ook aan bij de bestaande praktijk toen hij alleen *mannen* als zijn twaalf discipelen koos? Zover gaat Niemeijer niet, maar hij geeft wel als overweging dat Christus iets niet deed omdat het er de tijd nog niet voor was (p. 72, resp. 95). Hij verwijst dan naar Johannes 2:4, waar Jezus tegen zijn moeder zegt: 'Mijn tijd is nog niet gekomen' (lees niet over het verschil heen: niet 'de tijd' maar 'Mijn tijd'). 'Toen Christus de twaalf riep, was het nog geen Pinksteren geweest' (Niemeijer). Is er dan zoiets als een 'plus' van de Geest als aanvulling op het werk van Christus?²

Geesteswerk

In Johannes 16:12-14 belooft Christus zijn discipelen: 'Ik heb jullie nog veel meer te zeggen, maar jullie kunnen het nog niet verdragen. De Geest van de waarheid zal jullie, wanneer hij komt, de weg wijzen naar de volle waarheid. Hij zal niet namens zichzelf spreken, maar hij zal zeggen wat hij hoort en jullie bekendmaken wat komen gaat. Door jullie bekend te maken wat hij van mij

heeft, zal hij mij eren' (NBV). Die belofte aan de *discipelen* werd vervuld met het Nieuwe Testament. De *toekomstige* tijd van de belofte is voor óns geworden tot de *voltooide* tijd van de vervulling van de belofte.³ De Bijbel is de volledige heilige Schrift waarin God alles zegt wat Hij ons te zeggen heeft.

Met dit 'werk van de Geest' voor ogen heb ik mijn twijfels bij wat Niemeijer in hoofdstuk 6 zegt over *de regie van de Geest*. Het boek Handelingen leert ons dat we goed moeten letten op wat de Heilige Geest concreet doet en schenkt (gaven), en dat we zijn beleid ook moeten erkennen. Vroeger waren er vrijwel geen Debora's, maar nu komen ze steeds meer voor. Mag je hier een gave van de Geest in zien? En zo ja, welke belemmering is er dan om het

beleid van de Geest te volgen en zulke begaafde vrouwen in te zetten? Zo niet: zijn het dan verleidingen, testen of wij het ambt wel gesloten houden voor vrouwen? (p. 64, resp. 84). Moet ik nu zeggen dat Debora's weliswaar een 'gave van de Geest' zijn, maar dat de 'zwijgteksten' mijns inziens helaas een belemmering vormen om het 'beleid van de Geest' te volgen? Wat Niemeijer hier zegt, laat ruimte voor een spanningsveld tussen wat wij nu als 'beleid

geeft in zijn brief aan Timoteüs. Wie daartoe niet geroepen wordt, wordt *wel geroepen* om zijn/haar gaven bij de diverse andere taken voor Gods kerk en koninkrijk in te zetten.

Sola Scriptura

Niemeijer concludeert vanuit de gaven van de Geest tot een bevoegdheid voor het ambt. Maken we zo van de gaven van de Geest niet een soort 'diploma' waaraan we een bepaalde bevoegdheid ontlelen, zoals een rijbewijs de bevoegdheid geeft om een motorvoertuig te besturen? In de Bijbel wordt geleerd dat ambtsdragers door Christus worden *geroepen* en *aangesteld*. Zij ontlelen hun ambt niet aan hun gaven, maar aan Christus. Door die koppeling van *gaven* van de Geest aan een *bevoegdheid* voor het ambt krijgt de oproep om het 'beleid van de Geest' te erkennen iets dwingend. Dit komt ook tot uiting in twee suggestieve vragen: 'Zou de Geest gaven uitdelen om te testen of wij ze wel buiten de ambten houden? Is er sprake van misbruik van Geestesgaven puur en alleen omdat een vrouw ze gebruikt?' (p. 67,

Wie vanuit die gaven tot een bepaalde bevoegdheid concludeert, komt tot vreemde vragen. Ook in het boek Handelingen – waarnaar Niemeijer verwijst – is die redenering niet te vinden. Is het 'beleid van de Geest' hier niet een soort van eigentijds supplement?

Nergens in de Bijbel staat een aansporing om het 'beleid van de Geest' te erkennen *naast* al wat ons in de Schrift wordt geopenbaard. God *kan* een andere weg kiezen om ons iets duidelijk te maken, maar Hij bindt *ons* aan de Bijbel. Daarom is het geen begaanbare route om de uitleg van die 'zwijgteksten' in harmonie te brengen met wat wij nu denken te *ervaren* als 'beleid van de Geest'. Hebben eerdere generaties in hun tijd een *ander* 'beleid van de Geest' ervaren? Onze (bedorven) menselijke ervaring moet getoetst worden aan de heilige Schrift. Dat is het *Sola Scriptura* van de Reformatie.

Keuzemenu

De-vrouw-in-het-ambt doet niets af aan het evangelie van Jezus Christus, 'de ware en volkomen leer van de verlossing'. Het raakt er zelfs niet aan. Wel wordt hierdoor ons denken over de kerkinrichting en kerkregering op een bepaald punt bijgesteld. Daarvoor geeft de Schrift geen sluitend systeem. De christelijke kerk heeft hieraan al eeuwenlang vormgegeven op een wijze die recht doet aan de Bijbel en waarbij tegelijk eigentijdse overwegingen ook een rol spelen (p. 33/34, resp. 44-45). Kortom: 'Niet het evangelie zelf is (hier) in geding, maar de ordening van het kerkelijk leven' (p. 73, resp. 97-98). Je kunt over dat recht doen aan de Bijbel best met elkaar van mening verschillen. 'Waarom zou een ander zich vanuit het Woord van God niet zelf een mening mogen vormen die van de mijne verschilt?' Niemeijer presenteert zijn mening met betrekking tot de-vrouw-in-het-ambt niet als het enig juiste, bijbelse standpunt. Over de kracht van zijn 'redeneringen' en over de kracht van de door hem afgewimpelde tegenargumenten mag je van mening verschillen. Maar van beide benaderingen geldt dat ze binnen *de ruimte van de Schrift* blijven en met erkenning van

van de Geest' menen te *ervaren* en het Woord van de Geest dat Woord van Christus is.

De overstap van 'gaven van de Geest' naar 'beleid van de Geest' is cruciaal. Wij trekken uit de *gaven* een conclusie met betrekking tot zijn *beleid*. Mag de Heilige Geest dat alsjeblieft zelf bepalen? In het bijbelboek Handelingen is regelmatig sprake van directe interventie door de Geest. Hier moet je wel in rekening brengen dat het toen een zendingssituatie betrof *zonder complete Bijbel*. God roept door zijn gemeente tot het kerkelijk ambt overeenkomstig de regels die de apostel Paulus daarvoor

resp. 87). Wie gaat Niemeijer hier te lijf? Eerder heeft hij er al op geattendeerd dat Paulus bij 1 Timoteüs 2:12 voor *gezag hebben* een ander woord gebruikt dan het woord dat hij normaal voor *gezag van ambtsdragers* gebruikt. Paulus gebruikt nu een synoniem met mogelijk een negatieve bijklank. Ik las ergens⁴ dat dit synoniem vijf basisbetekenissen heeft, waaronder *domineren*, *gezag uitoefenen* en *eigenmachtig handelen*. Als het deelnemen van vrouwen aan het onderwijsleergesprek tijdens de samenkomsten door Paulus wordt afgewezen als 'eigenmachtig gezag uitoefenen over mannen' – zoals indertijd Eva de leiding nam – gaat dit niet over al hun *gaven* maar over hun *bevoegdheid*.

Van 'gaven' naar 'beleid van de Geest'

het gezag van de Schrift worden aan-gevoerd (p. 72, resp. 95). Hier zijn we bij het cruciale punt: *de ruimte van de Schrift*.

De ruimte van de Schrift is niet een ruimte die de Schrift zelf biedt, maar een ruimte die *wij* toestaan en die *wij zelf* kunnen vergroten. Aanvankelijk vanuit een gelovige verlegenheid, maar gaandeweg is dit een soort van exegetische vrijmarkt geworden. Die *ruimte van de Schrift* was eerder al ter sprake gekomen als *de bandbreedte van Schrift en belijdenis* (p. 67, resp. 88).⁵ Zowel argumenten als tegenargumenten, Niemeijers exegese én de 'klassieke exegese', het valt binnen de *bandbreedte van Schrift en belijdenis*. Goede of slechte uitleg is dan relatief: als het maar goed bedoeld is en niets afdoet aan de ware en volkomen leer van onze redding, valt dit binnen *de ruimte van de Schrift*. Hoe verhoudt zich dat tot de *duidelijkheid* van de Schrift? Wij mogen als consumenten op de exegetische vrijmarkt gaan winkelen om daar de exegese uit te zoeken die ons het meest bevalt. Je kunt 'vooruitstrevend' kiezen,

Vragen

De publicatie van ds. Niemeijer heeft een pastorale bedoeling: in een situatie van verwarring binnen 'onze' kerken broeders en zusters bij de kerk houden. Hoewel ik deze bedoeling beslist waardeer, is de (uit)weg die hij wijst, niet de weg van *tot inkeer komen* maar een weg van welbewuste aanpassing aan de eigentijdse (westerse) cultuur – waarbij hij mijns inziens de onrust/verdeeldheid in de kerken meer *wegpraat* dan *wegneemt*. De 'richtingenstrijd' rond 'de vrouw in het ambt' wordt gereduceerd tot exegetisch-kerkordelijke *meningsverschillen*, die we bij elkaar moeten verdragen om samen kerk te (kunnen) zijn. De vergelijking met de 'sterken' en de 'zwakken' van de gemeente in Rome ligt hier dan voor de hand (Rom. 14). 'We hoeven de ander zelfs niet te overtuigen' (p. 75, resp. 101). Je kunt zeggen dat de-vrouw-in-het-ambt-op-zich niet kerkscheidend is, maar de-vrouw-in-het-ambt *op zich* bestaat niet. Ook bij het verhaal van Niemeijer zie je dat er fundamentele vragen naar boven komen over de ge-

omgang met en de uitleg van de heilige Schrift als 'Woord van God' waarin Hij 'uitvoerig beschreven (heeft) op welke wijze wij Hem moeten dienen' (NGB art. 7).

Noten

- 1 Die eenheid van man en vrouw staat niet los van het verschil in positie: het gaat juist om verschil in verantwoordelijkheid *binnen de door God gegeven eenheid van man en vrouw*. Paulus kan zeggen dat Eva *pas na Adam* kwam, maar hij zwijgt over hun kinderen. Als Niemeijer toch de vraag opwerpt of iemand dan ook geen ambtsdrager kan worden zolang zijn ouders – die hij moet eren – nog leven en bij de gemeente horen (p. 46, resp. 61), wordt het verschil in positie losgekoppeld van die eenheid van man en vrouw.
- 2 Als ik Niemeijer goed begrijp, *overulet* het één-zijn van man en vrouw in Christus (Gal. 3) het 'verschil in positie' (p. 47, resp. 61). Vormt Pinksteren dan een contrast met de schepping? Is *verlossing-in-Christus* niet ook een teruggrijpen op hoe de Schepper het bedoeld heeft?
- 3 Dr. C. Trimp, *Betwist Schriftgezag* (1970), p. 137 en 141-142. Vgl. hierbij ook de *Kroniek* van ds. Jan Wesseling in *Nader Bekeken* van juni 2018.
- 4 Dr. P.H.R. van Houwelingen, *Commentaar Timoteüs-Titus*, p. 75.
- 5 Bij een *bandbreedte* kun je o.m. denken aan het maximaal toegestane verschil tussen de hoogste en de laagste wisselkoers – bij een systeem van vaste wisselkoersen – uitgedrukt als percentage van de officiële wisselkoers. Het gaat hier om *de maximaal toegestane afwijking van een bepaalde norm*. Maar je kunt bij de *bandbreedte* ook denken aan de afstand in Herz tussen de hoogste en de laagste weer te geven frequentie. In dat laatste geval is zo'n bandbreedte dan een *feitelijke* aangelegenheid. Het voelt ongemakkelijk als *theologen* dit soort woorden gaan gebruiken.

maar als je dat wilt kun je natuurlijk ook 'behoudend' kiezen. Daarmee zijn kerk en theologie dienstbaar aan een neoliberale samenleving. Bijbeluitleg is vandaag een keuzemenu.

reformeerde hermeneutiek, de duidelijkheid van de Schrift, de verhouding Woord (Christus) en Geest, en (de grenzen van) de vrijheid van exegese. Centraal in al deze vragen staan de

#MeToo

Ik ben bang. Ik behoor namelijk: a. tot het mannelijk geslacht en b. tot degenen die het wagen te betwijfelen of de zogenaamde #MeToo-beweging werkelijk wel zo'n positieve bijdrage levert aan een voor ieder veilige samenleving. Onderstaande column bied ik derhalve slechts aan *Nader Bekeken* aan. Ik verwacht van dit blad namelijk niet dat zij bij een eventuele kritische reactie een plaatje zullen plaatsen van een supermoderne en ontwikkelde vrouw die door een ouderwetse en lompe man met hooivork richting aanrecht gedreven wordt.

Aanbevelingen voor mannen in het #MeToo-tijdperk

Mijn eerste aanbeveling is bestemd voor letterlijk alle op dit moment in leven zijnde mannen van 17 jaar en ouder. Eigenlijk is het meer een hartenkreet: 'Gendergenoten/mannen, hoed u ervoor om u schuldig te maken aan seksueel grensoverschrijdend gedrag! En hebt u, wat ik van ganser harte niet hoop, op dit gebied wel iets op uw kerfstok, neem dan contact op met het slachtoffer en maak het (op christelijke wijze!) goed. Besef dat u wellicht schade hebt aangericht waaronder uw slachtoffer jaren- of zelfs levenslang te lijden kan hebben. Kortom: wees een echte kerel.'

Daarnaast een advies voor een kleinere groep binnen de bovengenoemde groep van alle mannen vanaf 17 jaar. Ik bedoel nu de groep financieel draagkrachtigen die zich tot op dit moment verheugen mogen in enige tot grote bekendheid. Voor u geldt dat het noodzakelijk geworden is om, zelfs in geval u nooit enige grens hebt overschreden, toch een speciale verzekering af te sluiten. Let wel: ik bedoel nu niet een reguliere rechtsbijstandsverzekering. Deze laatste hebt u namelijk uitsluitend nodig als een vermeend of werkelijk slachtoffer een officiële aanklacht tegen u indient. Mijn aanbeveling gaat echter over een andere verzekering. Zo één die eventuele reputatieschade en de als gevolg daarvan gederfde inkomsten vergoedt. De praktijk leert namelijk dat degenen die zich als #MeToo-slachtoffers presenteren, helemaal geen aangifte doen. #MeToo kenmerkt zich juist door een beschuldiging te uiten op de sociale media of door via een tip de landelijke media te informeren. Dat blijkt veel sneller en effectiever tot het beoogde doel te leiden. De aanpak via de media is bovendien voor meerdere partijen profijtelijk. Het slachtoffer heeft weinig kosten, de media hebben voor weken nieuws en de mediagebruikers kunnen smullen van de val van hoge bommen die niet opgewassen zijn tegen de orkaan die een echte #MeToo-actie kan ontketenen. Vanwege de populariteit van deze niet-juridische weg is het mijns

inziens in het belang van draagkrachtige en bekende mannen zo'n extra (uitgebreide) verzekering af te sluiten. En dat geldt dus niet alleen voor schuldige mannen. Zodra immers de media en daarmee het grote publiek de taak van de onafhankelijke rechter heeft overgenomen, is het volstrekt onbelangrijk of je als man nu wel of niet schuldig bent. Goed, het komt een heel enkele keer voor dat een krant schrijft over de van grensoverschrijdend seksueel gedrag verdachte X. Maar nagenoeg nooit wordt dan nader gedefinieerd wie het is die X verdenkt. In ieder geval niet het zich met naam en toenaam presenterende #MeToo-slachtoffer, want dit slachtoffer verdenkt immers X helemaal niet van een misdaad, maar beschuldigt hem er juist van.

Ik weet, en het doet mij werkelijk deugd, dat een grootheid als Bill Cosby veroordeeld is. En zo zullen er meerdere schurken zijn van wie de schuld juridisch is vastgesteld. Gelukkig is er nog gerechtigheid. Maar ik weet ook dat er bijvoorbeeld in de muziekwereld grote dirigenten en musici beschuldigd zijn en vervolgens zonder enige vorm van proces op staande voet ontslagen. Een eenvoudige beschuldiging, waar of niet waar, resulteert erin dat medemensens plotseling als melaatsen gemedend worden.

#MeToo is, ondanks gelukkige uitzonderingen, geworden tot een wapen, wat onze westerse maatschappij er niet veiliger op maakt. Je bent als man ook zonder juridisch onderzoek automatisch schuldig omdat de aanklager behoort tot het gender dat tegenwoordig in z'n geheel als slachtoffer van mannelijke onderdrukking bestempeld wordt. En de media faciliteren ons als zelf aangestelde rechters zodat wij ons op onbeschaamde wijze verlustigen kunnen in de nog vast te stellen vnzige details van seksuele uitpattingen die schuldigen afhelpen van hun schone schijn, maar onschuldigen van hun goede naam. En als ik dit allemaal gewoon lees en bekijk zonder te walgen van de weerzinwekkende schijnheiligheid, ben ook ik schuldig: #MeToo.

Hoe God het gezaaide wakker roept

Psalm 126 in nieuwtestamentisch perspectief

*‘Wel gaat hij wenend langs de akker,
maar God roept het gezaaide wakker.’ (Psalm 126:3 berijmd)*

Het leven zit vol uitersten. Toen ik als beginnend predikant voor het eerst een begrafenis moest leiden, was diezelfde week ook een baby geboren in de gemeente. Dus overdag hadden we die begrafenis, en 's avonds gingen mijn vrouw en ik op kraambezoek.

Zulke contrasten brengen het leven in balans. Stel je voor dat er alleen maar begrafenissen waren of alleen maar kraambezoeken. Maar die uitersten geven ook spanning en roepen emoties op.

Een droom blijkt werkelijkheid

Huilen wordt lachen, zaaien wordt oogsten; de woestijn komt tot bloei. Psalm 126 zit vol contrasten en daarmee vol emoties. Nadat er onder bittere tranen gezaaid is, haalt men een paar maanden later met luid gejuich de oogst binnen. Is dit een gedicht vol simpele volkswijsheden? Zo van: Jantje lacht en Jantje huilt, na regen komt zonneschijn, en wie het laatst lacht, lacht het best? Maar Psalm 126 gaat niet over regelmatige patronen in de natuur zoals de seizoenen of over het automatisme des levens met al z'n ups en downs. Het is een lied over het wonderlijke ingrijpen van de God van Israël, die eigenhandig

een wending aanbrengt in het lot van zijn volk. Al die emoties worden veroorzaakt door zijn heilsdaden. 'Toen de HEER een keer bracht in het lot van Sion, was het alsof wij droomden', aldus vers 2. Dromen vertellen vaak iets over je verlangen. Je bevindt je in een ideale wereld, waar de onmogelijkste dingen gebeuren. Totdat je wakker wordt en beseft: dit is niet de werkelijkheid, het was maar een droom. In Psalm 126 gaat het precies andersom: onze droom is realiteit. God heeft inderdaad een keer gebracht in ons lot. Hij doet de onmogelijkste dingen.

Profetische dromen zijn géén bedrog. Op Pinksteren werd werkelijkheid wat de profeet Joël had aangekondigd. 'Jongeren zullen visioenen zien en oude mensen zullen dromen dromen' (Joël 3:1; Hand. 2:17). Zulke droomvisioenen blijken realiteit te zijn. Zelfs de omringende volken zagen deze realiteit. Puur omdat Gods macht zich

aan hen opdroeg, moesten zij erkennen dat de HEER grootse dingen bij Israël gedaan had (Jes. 42:10-12; 45:14-22; 48:20). En dan echoot het vanuit Israël: Jazeker, de HEER heeft grootse dingen bij ons gedaan. Hij heeft het tij voor Sion doen keren, daarom waren wij uitzinnig van vreugde. Sion, dat is het hart van Jeruzalem, de plek die God heeft uitgekozen, waar Hij woont en troont. Van Sion uit gebiedt de HEER zijn zegen, van daaruit opereert Hij in de wereld en komt Hij zijn volk te hulp. Het viel buitenstaanders op dat in Israël grootse dingen gebeurden.

Dit is een pelgrimslied. Het werd onderweg gezongen bij het opgaan naar Sion/Jeruzalem om de tempel te bezoeken, offers te brengen, feest te vieren. Op naar de HEER! Hij alleen kan ons lot wenden en Hij heeft dat ook gedaan (een motief dat ook in Ps. 124 voorkomt). Dus het is God die grootse dingen doet, niet wij. En Hij doet ze op zijn tijd, niet op ons commando. Wij zijn ongeduldige mensen, maar als wij leren wachten op de HEER (Ps. 130) zal dat wachten beloond worden. Al blijft het hoe en wanneer een verrassing, dát God ingrijpt ten gunste van zijn volk is zeker.

Het eerste gedeelte van de psalm gaat over dat wonderlijke ingrijpen van God. Meerdere situaties zijn denkbaar. Bijvoorbeeld die van krijgsgevangenen die bevrijd terugkomen, dan is gedacht aan terugkeer uit de ballingschap. Toen zette de HEER de Perzische koning Cyrus ertoe aan om de Joodse ballingen te laten vertrekken en in Jeruzalem de tempel te gaan herbouwen. Sommigen denken liever aan de uittocht uit Egypte, nadat God tien plagen op de farao had afgestuurd om de vrijlating van zijn volk af te dwingen. Ook later was er zo'n verrassende wending, toen het plan van Haman om de Joden uit te moorden door Esters dappere optreden verijdeld werd. God keerde de rollen om. Het tweede gedeelte van de psalm is een gebed om een nieuwe wending van Israël's lot. Vanwege een herhaalde vijandelijke dreiging? Vanwege de moeizame wederopbouw van het land? Of wordt er gevraagd om het toekomstige herstel van de relatie tussen God en zijn volk? Dé grote wending voor Israël is immers het aanbreken van de heilstijd, wanneer de HEER zich voorgoed over Sion zal ontfermen. De profeet Jesaja beschrijft die tijd als een oogstfeest, dat gevierd wordt onder uitbundige vreugde (Jes. 9:2).

Zoals elke poëtische tekst is ook dit lied meerduldig. Het biedt ruimte aan gelovigen, door de eeuwen heen, om hun eigen levenservaringen te herkennen en telkens nieuwe moed te vinden. Want geloofsvreugde spreekt nooit vanzelf. Het is moeilijk om onder alle omstandigheden op God te blijven vertrouwen. Maar zijn naam is JHWH: 'Ik ben erbij'. Op zijn beloften mogen we altijd een beroep doen. Voor Hem is niets onmogelijk, geen wending te wonderlijk.

Met een beeld uit de natuur verwoordt de psalmdichter de impact van die wending. In de Israëlische Negev-woestijn drogen de wadi's 's zomers uit, maar na de regen raken ze plotsklaps weer vol water. Psalm 124:4 beschrijft het gevaar daarvan: de aanzwellende stroom kan mensen overspoelen en meesleuren. De beddingen lopen vol,

omdat het water niet wordt opgenomen door de rotsachtige bodem. Zo doende verandert de woestijn binnen de kortste keren in een bloeiend landschap. Ze gaat bloeien als een roos (Jes. 35:1). Het doodse terrein leeft op door een overvloed aan water. Wat een fantastische wending! Alsof de woestijn van hogerhand wakker wordt geroepen.

Wij leven eeuwen later, in een ander deel van de wereld. Maar laten we niet vergeten dat de HEER na Psalm 126 en in antwoord op dit gebed grootse dingen heeft gedaan waarvan Israël slechts kon dromen. Hij bracht zijn eigen Zoon voor ons ter wereld. Dat was weer zo'n ongedacht ingrijpen van hogerhand. De hele wereld fleurde ervan op. Overal waar Jezus het evangelie verkondigde, ging dat gepaard met tekenen van herstel. Zieken werden beter, zonden werden vergeven, verdrukten kregen ruimte. Ziedaar de kracht van Gods koninkrijk, de wonderlijkste wending in de wereldsgeschiedenis. Die grootse dingen gebeurden in onze wereld, tot verbazing van Joden en heidenen. En het was geen droom, maar werkelijkheid.

Leren loslaten

De psalmdichter voegt een tweede beeld toe: 'Zij die in tranen zaaien, zullen oogsten met gejuich.' In vers 5 wordt een meervoud gebruikt, het lijkt wel een spreekwoord (vgl. Ps. 30:6b: 's avonds wenen, 's morgens juichen). Maar het volgende vers 6 heeft een enkelvoud, alsof de camera vanuit de algemene situatie in de akkerbouw inzoomt op die éne boer die op zijn akkertje bezig is. We zien hem uit beeld weglopen met zijn zaadbuidel, dat was een soort schoudertas van leer. Met brede armgebaren strooit hij het zaad uit over het land.

Maar loopt die boer nou stilletjes te huilen? Dat is begrijpelijk op het moment dat de oogst mislukt blijkt te zijn. Zover is het echter nog lang niet. Zaaïen is een vrolijke bezigheid, waarom zouden daar tranen bij vloeien? Wanneer Jezus vertelt hoe Hij als een zaaier uitgaat om te zaaien, zegt Hij erbij dat het zaaierwerk niet

tevergeefs zal zijn, wat er ook verloren gaat. Het graan dat in goede aarde valt, zal een veelvoud opbrengen van wat Hij zo kwistig uitgestrooid had. Iedere boer ziet bij het inzaaien van zijn akker al golvende graanvelden voor zich. En toch, die brede armzwaai van de zaaïende boer lijkt ook wel een wegwerpgebaar. Had hij dat graan niet beter kunnen opeten, samen met zijn ge-

De steppe zal bloeien / Het lied van de opstanding

*De steppe zal bloeien,
de steppe zal lachen en juichen.
De rotsen die staan
vanaf de dagen der schepping
staan vol water, maar dicht –
de rotsen gaan open.
Het water zal stromen,
het water zal tintelen, stralen,
dorstigen komen en drinken.
De steppe zal drinken,
de steppe zal bloeien,
de steppe zal lachen en juichen.*

*De ballingen keren
zij keren met blinkende schoven.
Die gingen in rouw
tot aan de einden der aarde
een voor een, en voorgoed,
die keren in stoeten.
Als beken vol water
als beken vol toesnellend water
schietend omlaag van de bergen.
Met lachen en juichen –
die zaaïden in tranen
die keren met lachen en juichen.*

*De dode zal leven
de dode zal horen: nu leven.
Ten einde gegaan
en onder stenen bedolven
dode, dode, sta op,
het licht van de morgen.
Een hand zal ons wenken
een stem zal ons roepen: Ik open
hemel en aarde en afgrond.
En wij zullen horen
en wij zullen opstaan
en lachen en juichen en leven.*

Liedboek 608, tekst: Huub Oosterhuis (met toestemming uitg. Gooi en Sticht/Kok, Utrecht)

zin? Nu strooit hij het zomaar uit over het land. Van de kleine voorraad voor vandaag gaat het meeste de grond in met het oog op de toekomst. Het kostbare graan, dat deze boer eigenlijk niet kan missen, werpt hij met een breed gebaar weg. Wat hij zou willen vasthouden, moet hij loslaten.

Maar stel je voor dat het zaaigoed geen vrucht oplevert. Bijvoorbeeld vanwege aanhoudende droogte, of door een sprinkhanenplaag (zoals in de profetie van Joël), of als gevolg van oorlogsgeweld. Deze boer neemt enorme risico's. Daarom zit hij vol spanning en lopen hem de tranen over de wangen. Maar tranen vertroebelen, ze schuiven een waas voor je ogen, zodat je geen uitzicht meer hebt.

Wat is dat uitzicht? Dat alle leed vergeten is, zodra de oogst wordt binnengehaald. Diezelfde boer die nu op weg gaat met een zaadbuidel over de schouder, zal over een paar maanden terugkomen met goudgele schoven op zijn rug. Letterlijk vertaald heeft dat nadruk: gaande zal hij gaan, komende zal hij komen. Eerst droeg hij de zaadbuidel onder tranen, later keert hij vol vreugde terug en draagt hij 'zijn' schoven naar de schuur (schoven zijn bundels graanhalmen: Gen. 37:7). Als God het gezaaide wakker roept, kunnen wij het loslaten. Wij dragen een schoudertas, rugzak of diplomatenkoffertje vol met werk. Soms kost dat bloed, zweet en tranen. Altijd is het risico van mislukking aanwezig, omdat wij het niet onder controle hebben. Daarnaast maken sommigen zich zorgen om de kerk. Ontwikkelingen die bepaald geen reden geven tot juichen, kommer en kwel in de gemeente, vragen waarop niemand antwoord weet. Psalm 126 zegt: Laat het los! Het christelijk leven is geen succesverhaal. Wij kunnen het tij zelf niet keren, we moeten door veel verdrukkingen heen om het koninkrijk binnen te gaan (Hand. 14:22). Maar dan zal er alle reden zijn om te lachen en te juichen. Bij de oogst wordt het groot feest. De tranen zijn voorgoed voorbij, de Almachtige veegt ze uit onze ogen

wanneer Hij alles nieuw maakt (Op. 21:4). Zo krijgen we zicht op de nieuwe wereld, die onze stoutste dromen zal overtreffen.

Onderweg naar het nieuwe Jeruzalem

Laten we deze eeuwenoude psalm meenemen als pelgrims die onderweg zijn naar een nieuw Jeruzalem. Het patroon van zaaien en oogsten, huilen en lachen ontplooit zich in het Nieuwe Testament. Telkens weer is het God die het gezaaide wakker roept. *'Hij antwoordde hun: "Hij die het goede zaad zaait is de Mensenzoon, de akker is de wereld (...), de oogst staat voor de voltooiing van deze wereld..."'* (Mat. 13:37-39).

In de gelijkenis van het onkruid in de akker zegt Jezus: die akker is de wereld. Zelf bleef Hij het woord van God royaal uitzaaien. Hoewel Hij menigmaal moest huilen vanwege menselijk ongelof en hardnekkigheid, en weende over het lot van Jeruzalem, wist Hij ook: er zal een oogst zijn. Zaaïen en oogsten, daar zit veel tijd tussen. Het graan groeit door, zonder dat je kunt zien hoe. En het moet blijven staan, als er onkruid tussen de tarwe tevoorschijn komt. Want het is God die het gezaaide doet opkomen en die ons leert wachten tot uiteindelijk de oogst rijp is. Dat zal zijn bij de voltooiing van deze wereld. Investeren in zijn koninkrijk vraagt dus veel geduld. Wij zien niet meteen resultaat en soms is het ploegen op rotsen. Dat moet ons bescheiden maken. We mogen planten en begieten, om met Paulus te spreken, maar het is God die zorgt voor de groei (1 Kor. 3:6-7). Christenen leven in een 'tussentijd', een interim-periode, totdat de Mensenzoon komt om te oogsten. *'Waarachtig, ik verzeker u: als een graankorrel niet in de aarde valt en sterft, blijft het één graankorrel, maar wanneer hij sterft draagt hij veel vrucht'* (Joh. 12:24).

Hier legt Jezus uit dat de graankorrel eerst moet sterven, voordat hij vrucht kan dragen. Enkele Grieken waren speciaal naar Hem toe gekomen. Deze niet-Joden verbaasden zich blijkbaar over de grote dingen die God in Jeruzalem had verricht. Een groots moment: nu is zijn uur gekomen, nu zal de Mensenzoon verheerlijkt worden. Maar Jezus gaat ondergronds. Hij wil niet alleen blijven, als een losse graankorrel die verdroogd of verschimmeld raakt. Zijn eigen leven geeft Hij prijs vanwege anderen. Hij is een stervende graankorrel, die begraven wordt in de aarde en daar gaat ontkiemen. Pas door zijn opstanding zal Hij veel vrucht dragen. Dat alles ging met tranen gepaard. Vrouwen weeklaagden toen Jezus naar het kruis werd geleid (Luc. 23:27). Maria Magdalena bleef op paasmorgen ontroostbaar achter in

de graftuin (Joh. 20:11-16). Toch zou het bloed van deze unieke martelaar het zaad worden van de christelijke kerk.

'Als u iets zaait, moet dat eerst sterven voordat het tot leven kan komen. En wat u zaait heeft nog niet de vorm die het later krijgt; het is nog maar een naakte korrel, een graankorrel misschien of iets anders. God geeft daaraan de vorm die hij heeft vastgesteld, en hij geeft elke zaadkorrel zijn eigen vorm. Elk aards lichaam is anders; het lichaam van een mens is enig in zijn soort, dat van een dier eveneens, dat van een vogel ook, en ook dat van een vis.

Zo zal het ook zijn wanneer de doden opstaan. Wat in vergankelijke vorm wordt gezaaid, wordt in onvergankelijke vorm opgewekt, wat onaanzienlijk en zwak is wanneer het wordt gezaaid, wordt met schittering en kracht opgewekt. Er wordt een aards lichaam gezaaid, maar een geestelijk lichaam opgewekt' (1 Kor. 15:36-39,42-44).

Een citaat van de apostel Paulus, uit zijn beroemde hoofdstuk over de opstanding van de doden. Twijfelt iemand daaraan? Maar Jezus Christus is opgestaan, dat staat vast. Onze gestorven geliefden zullen net als Hij de dood

achter zich laten. Met wat voor lichaam zij dan uit het graf komen? Laat dat maar gerust aan God over. Lichamen bestaan in soorten en maten, ze zijn verschillend van vorm, zegt Paulus. Bij hun begrafenis vertrouwen wij de doden toe aan de schoot der aarde. Alsof zij met hun aardse lichaam in de grond gezaaid worden, in de verwachting dat ze een lichaam zullen krijgen met een andere vorm, een opstandingslichaam. Op de laatste dag zal iedere dodenaker openbloeien.

Al vloeien er tranen bij een begrafenis, toch zijn we als christenen niet zonder hoop (1 Tess. 4:13). Tranen drukken verdriet en onmacht uit. Jezus zelf liet zijn tranen de vrije loop bij het graf van zijn vriend Lazarus (Joh. 11:35). Maar er is hoop. Iets vergankelijks wordt gezaaid, iets onvergankelijks staat op; iets onaanzienlijks wordt gezaaid, iets glorieus staat op; iets zwaks wordt gezaaid, iets krachtigs staat op. Door het geluid van de laatste bazuin zullen de ontslapenen gewekt worden.

Inderdaad, God roept al het gezaaide wakker op de laatste dag, bij de ultieme wending, wanneer de doden opstaan en alle beloften zijn vervuld. Ik stel me

zo voor dat het lijkt alsof je droomt, maar dan daagt het besef: dit is geen droomwereld. Je bent klaarwakker, en toch is alles anders, totaal anders dan vroeger. Dit moet het nieuwe Jeruzalem zijn. Je hoort overal om je heen mensen 'lachen, juichen en leven' (Het lied van de opstanding, zie kadertekst). De doden zijn opgestaan, met een heerlijk lichaam. En dan klinkt de echo van Psalm 126: 'De HEER heeft grootse dingen bij ons gedaan'!

Nader Bekeken in gesproken vorm!

Steun ons werk en word donateur van de CBB!

Ja, ik wil het werk van de CBB, Christelijke Bibliotheek voor Blinden en Slechtzienden in Ermelo, steunen.

Ik machtig de CBB om, tot wederopzegging, van mijn rekening af te schrijven:

☐ € 5,- ☐ € 10,- ☐ € 25,- ☐ € _____

De CBB mag dit bedrag afschrijven per:

☐ maand ☐ kwartaal ☐ half jaar ☐ jaar

☐ Ik ontvang liever een betalingsverzoek

Voorletters + naam:

Adres:

Postcode + woonplaats:

IBAN nummer:

Datum: Handtekening:

Dit formulier kunt u, ingevuld en ondertekend, in een envelop sturen naar:

CBB, Antwoordnummer 2011, 3840 XA Ermelo (een postzegel is niet nodig)

Vriendelijk, maar niet zouteloos

Wat zeg je tegen die collega die negatieve ervaringen heeft met de kerk? Wat zeg je tegen die buurman die zich afvraagt of God wel bestaat, als er zo'n erge ziekte is, zo veel lijden? Hoe reageer je op je vriend die niet gedoopt is, omdat zijn ouders vinden dat hij zelf moet kiezen?

Dit zijn geen vragen alleen van deze tijd. Paulus heeft er ook mee te maken en zegt dan: Gedraag je wijs tegenover buitenstaanders (Kol. 4:5). Daarmee bedoelt hij dus mensen die *niet gelovig* zijn. Mensen uit de 'wereld'. Mensen die Jezus niet kennen.

Dat waren in zijn tijd: Joden die niet geloofden dat Jezus de Verlosser is. Het waren Romeinen die offers aan de keizer brachten en in allerlei goden geloofden. Buitenstaanders zijn in onze tijd: mensen die de Bijbel niet als uitgangspunt voor hun leven gebruiken. Ze denken anders over seks en huwelijk. Ze worden opgeslokt door van alles en nog wat en hebben geen tijd over voor God of voor de kerk. Het zijn mensen die niet geloven in een leven na de dood.

Deze aanduidingen zijn zeker niet volledig. Het zijn zomaar wat voorbeelden

van buitenstaanders. En tegelijk: elke buitenstaander is weer anders. Dé buitenstaander bestaat niet. Er zijn mensen die wel 'adieu God' hebben gezegd, maar eigenlijk nog heel dicht bij de kerk staan. Anderen schoppen juist tegen de kerk aan en willen er niets mee te maken hebben. Weer anderen staan wel open voor geloof, maar zijn zo druk met allerlei zaken dat de kerk geen belangrijke rol in hun leven speelt.

Wijs

Paulus spoort ons aan om wijs met buitenstaanders om te gaan. Wat is wijs? Als ik denk aan een wijs iemand, dan denk ik vooral aan iemand die goed kan luisteren. Een wijze huisarts, een wijze ouderling, een wijze psycholoog, die praat niet zo snel maar luistert met aandacht. Hij of zij doet zijn best om

te begrijpen. Je hebt er niets aan als je met een klacht naar de dokter gaat en de dokter heeft niet eens goed in de gaten wat je probleem is. Wie wijs is, staat open voor de ander en probeert te ontdekken wat het probleem van de ander is, waarvan de ander geniet en wat hem bezighoudt.

Als je met studiegenoten praat in de trein, met die ongelovige vriend, met de buurvrouw in de voortuin, of met andere ouders bij de BSO: luister dan eerst. Probeer te ontdekken wat zij belangrijk vinden. Wat hun bezighoudt. Wat hun vragen en moeiten zijn. Stel je wijs op en ontdek wat het achterliggende probleem of de moeite is voordat je met antwoorden komt.

Gelegenheid benutten

Let op wat Paulus erachteraan zegt: Benut iedere gelegenheid. Als je geluisterd hebt, als je met iemand contact hebt en er doet zich een gelegenheid voor, gebruik die kans dan ook. Een voorbeeld. Je bent samen aan het sporten en je geniet van de natuur

om je heen, en iemand maakt er een opmerking over. Zeg dan maar eens: 'Schitterend hoe God dit allemaal gemaakt heeft!'

Of als je hele gesprekken voert en iemand merkt op dat jij veel aan het geloof hebt: 'Wel bijzonder dat dit zo belangrijk voor je is.' Probeer dan dieper door te praten en nodig hem of haar eens uit voor een kerkdienst.

Het kan ook zijn dat iemand zich schuldig voelt en zich steeds voelt tekortschieten door wat hij doet of gedaan heeft, probeer dan eens iets te delen van wat het voor jou betekent dat Jezus voor je zonden is gestorven.

Benut iedere gelegenheid. Koop je tijd uit, zegt Paulus. Laat de kans niet voorbijgaan. We kennen allemaal dat gevoel van gemiste kansen. Je weet niet zo snel de goede reactie te geven omdat je je snel bezwaard voelt, of dat je graag iets heel slims wilt zeggen. Iemand reageerde daar eens zo op: 'Ik probeer gewoon mezelf te zijn en ik geloof dat de Geest dan woorden ingeeft.' Een ander zei: 'Ik voel me wel eens wat laf als ik wel een kans heb, maar die laat voorbijgaan.' En een reactie daarop: 'Je kunt er toch later op terugkomen?'

Benut iedere gelegenheid: dat klinkt als 'begin er steeds weer over'. Is dat een onmogelijke opdracht? Is dat wijs? Het gaat hier vooral om onze houding. Vergelijk het maar met Paulus' uitspraak: Bid zonder ophouden. Dat wil niet zeggen dat je altijd aan het bidden bent, met je hoofd in de hemel loopt of altijd over het geloof praat. Maar het is zoals je over iemand kunt zeggen: 'Hij is altijd aan het voetballen', 'zij is altijd aan het gamen', 'zij is altijd muziek aan het maken.' Het wil dan niet zeggen dat iemand helemaal niets anders doet. Het geeft wel aan dat het zijn hobby is, zijn passie. Je kunt er met hem of haar dus altijd over praten. Want waar het hart vol van is, daar stroomt de mond van over.

Vriendelijk...

Over wat je dan kunt zeggen, zegt Paulus: 'Uw spreken zij te allen tijde aangenaam, niet zouteloos' (NBG), in de NBV weergegeven als: 'Wees vrien-

delijk, maar beslist' (Kol. 4:6). Eerst zegt hij dus dat het spreken aangenaam, vriendelijk moet zijn. Jezus leert ons in de Bergrede een houding die past bij zijn koninkrijk (Mat. 5). Gelukkig ben je als je nederig bent en de minste wilt zijn in contact met anderen. Gelukkig ben je als je vrede sticht, je bent dan een kind van God. Gelukkig ben je als je barmhartig bent, als je anderen helpt en vergeeft. De houding die Jezus hier leert, heeft Hij ons zelf voorgeleefd. Hij zocht fraudeurs, overspeligen, verloren zonen en dochters op. Jezus leert ons ook om voor armen, vluchtelingen, gevangenen te zorgen. Als je hen ontvangt en helpt, ontvang en help je Jezus (Mat. 25).

Je kunt op allerlei manieren actief zijn. Geloven betekent niet een stel waarheden doorgeven en bewaren in een dichtgeplakte kerk, dat wil zeggen: dat je je helemaal afsluit van de wereld. Er wordt ook van je gevraagd om je geloof te leven, om het handen en voeten te geven. Het mooie is dat in het woord 'vriendelijk' eigenlijk het woord 'genade' zit. Juist de genadige houding van Christus mag je tonen aan de mensen om je heen. Als je zelf echt diep beseft dat je bij de gemeente hoort, aan de avondmaalstafel komt omdat je zo hard de genade van God nodig hebt, omdat je onvermogen en zonde je dwarszitten en je er steeds weer tegen aanloopt, dan besef je wat genade is. Er is diepe liefde van Jezus voor jou, en daarom ook diepe liefde van jou voor de ander. Dan kun je werkelijk vriendelijke woorden spreken: vol genade voor anderen, gelovig of niet gelovig.

... maar niet zouteloos

Paulus zegt: *vriendelijk, maar niet zouteloos*. Er zijn mensen die doorslaan. Geloven betekent dan alleen nog maar goeddoen. En goeddoen is niet alleen iets wat mensen in de kerk doen. Vaak kun je nog een voorbeeld nemen aan hoe niet- of andersgelovigen goeddoen. Het is geweldig om te zien. Maar... Wie alleen nog maar bezig is met goeddoen, moet oppassen dat het evangelie niet verwatert. Dat het geloof niet zijn

kracht verliest. Dat God niet uit het oog verdwijnt. Als je alleen maar kerk in de wereld kunt zijn, kun je ook zomaar aan de wereld gelijk worden. Je kunt je afvragen of je niet te veel het gedrag van buitenstaanders kopieert. Dat je dezelfde muziek luistert, hetzelfde bekijkt op tv en internet. Zie je dat sommige muziek echt niet kan, dat sommige opvattingen over vluchtelingen en asielzoekers niet passen bij Christus? De hebzucht heeft ons ook zomaar te pakken, we moeten dus oppassen dat we niet meegaan in een doorgeslagen ik-gerichtheid.

Daarom zegt Paulus hier: Je reactie moet wel met zout gekruid blijven.

Wanneer je een maaltijd hebt zonder zout, dan is het eten flauw, smakeloos.

Als het zout zijn kracht verliest, zegt Jezus, dan kun je het wel weggooien.

Als gelovige ben je het zout. Je bent de smaakmaker in deze wereld. Mensen

die niet naar kerk gaan, lezen meestal geen Bijbel, maar wel je leven. Daarom is het zo belangrijk dat je met een

wijze, vriendelijke houding optreedt én ook beslist. Je bent als christen het zout van de aarde. Omdat je verbonden bent met Jezus, mag je in de contacten om je heen iets laten zien van Christus. Het kost soms moeite, soms zal het ook weerstand oproepen, maar wat je in liefde doet, wat je doet om de ander te helpen, wat je doet omdat jij gelooft: het zal niet onopgemerkt blijven, maar het is een geweldige manier om de liefde van God aan buitenstaanders door te geven.

Is de Bijbel genoeg?

Getuigen.nu
Peter Drost

Hoe kun je God leren kennen? Door de natuur en door de Bijbel. Is de Bijbel het woord van mensen of het Woord van God? Het is het Woord van God dat Hij door mensen heeft laten opschrijven. Hoe serieus neem je de Bijbel? Als je gelooft dat de Bijbel het Woord van God is, moet je het ook serieus nemen en ook willen luisteren naar de Bijbel. Dat waren de vragen en onderwerpen die de afgelopen tijd in deze rubriek aan de orde kwamen. Nog één keer gaat het over de Bijbel. Deze keer over de vraag: is de Bijbel genoeg? Het antwoord dat de Nederlandse Geloofsbelijdenis erop geeft is: Ja.

Wij geloven dat deze Heilige Schrift de wil van God volkomen bevat en voldoende leert al wat de mens moet geloven om behouden te worden (NGB, art. 7).

Ja, de Bijbel is genoeg. Dat is wat de kerk belijdt. Dat is waar Guido de Brès zijn leven voor gaf. Maar de geschiedenis door werd juist dat geloof ook vaak aangevallen. Want mensen zijn toch vaak eigenwijs. Ik wil een paar dingen noemen die vaak naast de Bijbel gezet werden of zelfs belangrijker gevonden werden.

De Bijbel en andere goede boeken

In de kerkgeschiedenis is het zo geweest dat mensen andere boeken minstens zo belangrijk vonden als de Bijbel.

Als het boeken waren van belangrijke theologen of mensen die het mooi konden zeggen, dan kon het zomaar zijn dat deze boeken net zo belangrijk of zelfs belangrijker werden dan de Bijbel. Maar de belijdenis zegt daarover: *Men mag ook geen geschriften van mensen, hoe heilig de schrijvers ook geweest zijn, op één lijn stellen met de goddelijke Schriften* (NGB, art. 7).

De Bijbel en gewoontes

‘Zo zijn we het gewend.’ ‘Zo hoort het.’ Dat is voor veel mensen een heel sterk argument. Sterker nog dan de Bijbel. Want als je vraagt waarom het zo hoort, heeft men niet altijd een antwoord. Er is niks mis met goede gewoontes of tradities. Als je maar wel kunt uitleggen waarom je het doet. Daarbij moet dan duidelijk worden dat de Bijbel het laatste woord heeft en niet de traditie. De belijdenis zegt hierover dat je de gewoonte niet op één lijn mag stellen met Gods waarheid – want de waarheid gaat boven alles.

De Bijbel en de meerderheid

‘Maar iedereen in mijn klas heeft het ook!’ Misschien heb je dat ook wel eens als argument gebruikt om iets voor elkaar te krijgen. De meerderheid is voor veel mensen belangrijk. We vinden het niet fijn om anders te zijn. Maar zo moeten we niet met het geloof in God omgaan. Zelfs al zou er niemand meer in je omgeving geloven in Hem, zijn Woord vertrouwen, dan nog blijft staan dat voor jou de Bijbel genoeg is.

De Bijbel en de synode

De synode heeft het besloten, dus zal het wel kloppen. De belijdenis heeft het over concilies. Synodes en concilies zijn allebei belangrijke vergaderingen van kerken. Als daar iets besloten is, dan zal het wel kloppen toch? Maar volgens de belijdenis is ook dat niet het geval. De Bijbel is genoeg, je mag niet een synode evenveel gezag geven. Als een

synode goede besluiten neemt, is dat natuurlijk mooi en goed, en dan heb je er ook wat aan als kerken. Maar als de synode geen goede besluiten neemt, dan moet je niet daarnaar luisteren, maar naar het Woord van God.

De Bijbel en de cultuur

In de Nederlandse Geloofsbelijdenis gaat het niet over de cultuur. Dat is wel iets waar we vandaag mee geconfronteerd worden. Steeds meer mensen vinden dat de Bijbel alleen niet genoeg is, maar dat je ook moet kijken naar wat in onze cultuur belangrijk is. Dat is heel gevaarlijk, want dan ga je alleen nog maar naar de Bijbel luisteren als het jou uitkomt.

Sola scriptura – de Schrift alleen

Tegenover al deze verschillende opties die wij mensen naast de Bijbel kunnen bedenken, belijdt de Nederlandse Geloofsbelijdenis dat we aan de Bijbel genoeg hebben. Dat is wat in de tijd van de Reformatie weer werd ontdekt. Sola scriptura – de Bijbel alleen!

Daarin heeft God uitvoerig beschreven op welke wijze wij Hem moeten dienen. Daarom is het de mensen, zelfs al waren het apostelen, niet geoorloofd anders te leren dan ons reeds geleerd is door de Heilige Schrift; zelfs niet een engel uit de hemel, zoals de apostel Paulus zegt (Gal. 1:8). Het is verboden aan het Woord van God iets toe te voegen of daarvan af te doen (Deut. 12:32). Daaruit blijkt duidelijk dat wat daarin geleerd wordt, volmaakt en in alle opzichten volledig is (NGB, art. 7).

Om te bespreken

1. Welke van de hierboven genoemde dingen naast de Bijbel vind jij het meest herkenbaar?
2. Bij welke onderwerpen speelt het in onze tijd een rol of de Bijbel wel of niet genoeg is?
3. Waarom is het belangrijk om te geloven dat de Bijbel genoeg is als je wilt getuigen?

Allah of Jezus?

Nabeel Qureshi is de schrijver van het boek *Ik zoek Allah en vond Jezus*. Daarin beschrijft Qureshi zijn indrukwekkende bekeringsgeschiedenis. Gedurende vijf jaar heeft hij geworsteld met de vraag of Jezus de Weg, de Waarheid en het Leven is. Op 24 augustus 2015 gaf hij zich gewonnen en beleed Jezus als de Zoon van God (zie mijn boekbespreking in *Nader Bekeken*, juli/aug 2017).

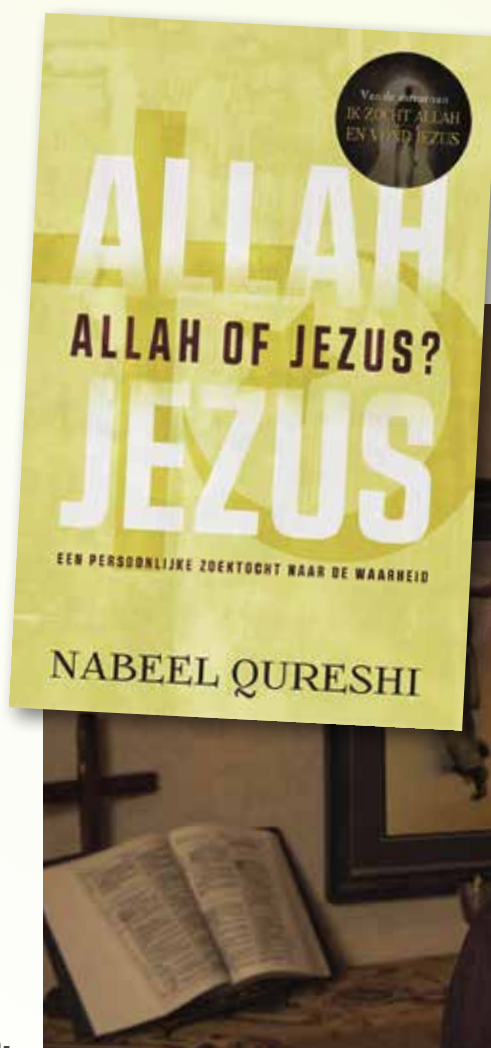
Het schokte mij toen ik hoorde dat Nabeel Qureshi op 8 september 2017 was overleden aan maagkanker. Op de leeftijd van 34 jaar. En dan denk je: waarom heeft de Heer dit sterven toegelaten? Wat had deze jonge man veel kunnen betekenen voor moslims en christenen.

Nabeel Qureshi heeft naast de bovengenoemde biografie nog twee andere boeken geschreven. Het ene is *Answering Jihad. A Better Way Forward*, dat, voor zover ik weet, nog niet in het Nederlands is vertaald. Het andere boek is wel in het Nederlands vertaald en draagt de titel *Allah of Jezus? Een persoonlijke zoektocht naar de waarheid*. In dit boek staat niet het 'hart' centraal zoals in *Allah zoeken*, *Jezus vinden* maar het 'hoofd', zo omschrijft Qureshi in het voorwoord het verschil tussen beide boeken.

Toen ik dit boek begon te lezen, dacht ik even dat het min of meer een herhaling was van *Ik zoek Allah en vond Jezus*. Al snel bleek dit niet het geval te zijn. *Allah of Jezus* is echt een ander boek. Hierin stelt Qureshi heel systematisch de verschillen tussen de islam en het christendom aan de orde. Stap voor stap toont hij de juistheid van de christelijke belijdenis aan. Je kunt wel stellen dat *Allah of Jezus* een apologetisch boek is en zeer bruikbaar in het gesprek tussen christenen en moslims.

Verschillen

In het boek *Allah of Jezus* staan twee vragen centraal. De eerste hoofdvraag luidt: 'Wat zijn de verschillen tussen de

islam en het christendom?' Deze centrale vraag heeft Qureshi opgesplitst in de deelvragen: 'De sharia of het evangelie?', 'De tawhid of de drie-heid?', 'Mohammed of Jezus?', 'De Koran of de Bijbel?' en 'De jihad of de kruistochten?'

Mij interesseerde met name het antwoord op de vraag 'De tawhid of de drie-heid?' omdat ik mij ook met de beantwoording van deze vraag heb beziggehouden.² Het woord *tawhid* verwijst

naar de islamitische overtuiging dat Allah absoluut één is. Er is binnen de islamitische leer geen ruimte voor de leer van de goddelijke Drie-eenheid. Nabeel Qureshi laat heel duidelijk zien dat de leer van de Drie-eenheid direct verband houdt met de belijdenis dat God liefde is. Elke Persoon binnen de Drie-eenheid houdt onvoorwaardelijk van de beide andere Personen.

En vanuit deze belangeloze liefde heeft God ook de mensen geschapen. Wij zijn dus geschapen om lief te hebben. Dit element van liefde wordt gemist in de islamitische leer van de tawhid. In mijn eigen boekje heb ik het zo uitge-

drukt: Allah staat eenzaam aan de top.³ Qureshi kiest duidelijk vóór de leer van de Drie-eenheid en tégen de tawhid. In dit verband komt ook nog de vraag naar voren of moslims en christenen in dezelfde God geloven. Op deze vraag geeft Qureshi in dit boek geen antwoord. Hij schrijft hierover: 'De vraag of moslims en christenen in dezelfde God geloven is complex, en er valt veel meer over te zeggen dan hier mogelijk is.' En in een noot verwijst Qureshi naar

Gelezen
Lucius de Graaff

zijn derde boek *Answering Jihad. A Better Way Forward*. Dat boek heb ik nog niet gelezen.

Islam of christendom

De tweede hoofdvraag die Nabeel Qureshi behandelt, luidt als volgt: *kunnen we weten of de islam waar is of juist het christendom?* In dit kader komen de volgende deelvragen aan de orde: 'Is Jezus gestorven aan het kruis?', 'Is Jezus opgestaan uit de dood?', 'Heeft Jezus ooit beweerd dat Hij God is?', 'Is Mohammed een profeet van God?' en 'Is de Koran het Woord van God?' Qureshi geeft veel aandacht aan de islamitische overtuiging dat Jezus niet echt is gekruisigd. Volgens moslims is het onbestaanbaar dat God zou hebben toegelaten dat Hij een van de grootste profeten zou hebben laten vermoorden. In Koran 4,157 staat geschreven: *'Zij hebben hem niet gedood en zij hebben hem niet gekruisigd, maar het werd hun gesuggereerd.'* Sommige moslims hangen de Bezwijmingstheorie aan. Jezus zou niet echt zijn gestorven, maar het kruis op een miraculeuze manier hebben overleefd. Hij is wel in het graf gelegd, maar alleen om daar te kunnen herstellen van zijn verwondingen. Meer gangbaar is de Vervangingstheorie. Die leert dat het gezicht van Jezus op iemand anders is geplaatst. Meestal wordt Simon van Cyrene genoemd, soms ook Judas Iskariot.

Nabeel Qureshi is door het lezen van de Bijbel tot de conclusie gekomen dat Jezus werkelijk is gestorven aan het kruis. Het is opvallend dat hij de 'historische accuratesse' van de vier evangeliën sterk benadrukt (p. 257). Ook is hij onder de indruk geraakt van het feit dat in het Oude Testament al heel duidelijk wordt gesproken over de koningsheerschappij van Jezus Christus. Hij noemt in dit verband Psalm 110.

Het boek *Allah of Jezus* zit boordevol interessante wetenswaardigheden die niet allemaal in een boekbespreking kunnen worden genoemd. Twee daarvan pik ik eruit. In de eerste plaats de kijk die moslims hebben op de apostel Paulus. En in de tweede plaats iets over

de islamitische Inquisitie in het verleden.

Paulus als boosdoener

Het is duidelijk dat moslims grote moeite hebben met de christelijke leer van de incarnatie, de menswording van de Zoon van God. Het is echter verrassend te lezen dat moslimtheologen ervan overtuigd zijn dat Paulus op dit punt de boosdoener is. Hij heeft de leer van de menswording ingevoerd en daarmee een breuk geforceerd met de vroegste kerk. Vandaar de spanning tussen enerzijds Paulus en anderzijds mannen als Petrus en Jakobus. De leer van Paulus is overheersend geworden in de kerk.

Volgens dezelfde moslimtheologen was het ook Paulus die tegen de onderwijzing van Jezus in de wet van Mozes heeft afgeschaft (Rom. 3:28), terwijl Jezus toch had gezegd: *'Denk niet dat ik gekomen ben om de Wet of de Profeten af te schaffen'* (Mat. 5:17). En dit heeft volgens de moslimgeleerden allemaal te maken met het feit dat Paulus Jezus nooit heeft ontmoet. Vandaar dat hij in zijn brieven zelden iets zegt over de historische Jezus.

Islamitische Inquisitie

En dan nog iets over de islamitische Inquisitie in het verleden. Bij het woord *inquisitie* denken wij automatisch aan de rechtbank die in de vijftiende eeuw binnen de Rooms-Katholieke Kerk werd opgericht. Deze rechtbank werd belast met het opsporen en berechten van ketteren.

Ook de islam heeft een dergelijk instituut gekend: de *Mihna*, ingesteld door de zevende kalief in de negende eeuw na Christus. En deze islamitische Inquisitie werd ingezet rond de vraag of de Koran van eeuwigheid is geschapen. Volgens de meer rationeel denkende moslimgeleerden was dit onmogelijk. Zou de Koran van eeuwigheid zijn geschapen, dan zou er naast Allah iets bestaan dat ook eeuwig is. En volgens deze moslimgeleerden is dit een aantasting van de absolute eenheid van Allah. Er kunnen volgens hen nu eenmaal niet twee eeuwige zaken

bestaan: Allah en de Koran (p. 54). Gedurende een periode van vijftien jaar werden geleerden die vasthielden aan de eeuwigheid van de Koran, gegeeseld en met de dood bedreigd. Een van de geleerden werd onthoofd door de kalief persoonlijk. Zijn hoofd werd in Bagdad tentoongesteld als waarschuwing voor de andere geleerden (p. 55). De *Mihna* is op den duur wel afgeschaft, maar dat betekende niet dat voortaan geleerden met afwijkende meningen met rust zouden worden gelaten. Zo vluchtte in 1995 de islamdeskundige Nasr Abu Zayd samen met zijn vrouw uit Egypte naar Nederland. Vanwege zijn liberale ideeën over de islam werd hij tot afvallige verklaard. En omdat een moslima niet met een afvallige getrouwd mag zijn, werd zijn vrouw gedwongen van hem te scheiden. Zelf werd Abu Zayd met de dood bedreigd.

Het zal duidelijk zijn dat ik enthousiast ben over dit boek van Nabeel Qureshi. Hij is jong overleden, veel te vroeg naar menselijke maatstaven. Hij heeft evenwel een belangrijk 'testament' nagelaten waaruit veel te leren valt.

N.a.v. Nabeel Qureshi, *Allah of Jezus? Een persoonlijke zoektocht naar de waarheid*, Kok, Utrecht, 2017, ISBN 9789043528290, 350 pag., prijs € 24,99

Noten:

- 1 Apologetiek is de term die wordt gebruikt voor de verdediging van het christelijk geloof.
- 2 Lucius W. de Graaff, *Zijn God en Allah dezelfde? Over triniteit en tauhid* (Woord en Wereld, nr. 115), uitg. Woord en Wereld, 2018.
- 3 Lucius W. de Graaff, *a.w.*, p. 55.

Ouderling in de praktijk

Nadat eerder een boek met praktijkverhalen over predikanten was verschenen, lag het wel wat voor de hand om ook over de ouderling een dergelijk boek uit te geven. Het kan immers, zoals de ondertitel aangeeft, inspirerend zijn zowel voor ambtsdragers als voor niet-ambtsdragers om te lezen over de ervaringen van anderen.

Het boek bestaat uit tien hoofdstukken met ieder een thema. Er zijn in totaal 28 ambtsdragers – mannen en vrouwen – ondervraagd over die thema's en ze komen per thema steeds (bijna) allemaal aan bod. Ze zijn afkomstig uit diverse kerkverbanden: de PKN, de Nederlands Gereformeerde Kerken, de Christelijke Gereformeerde Kerken en de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt. Van elke geïnterviewde wordt een 'paspoort' weergegeven, met een foto en enkele personalia. Verder vertelt elke ouderling daarin kort over zijn/haar dagelijkse werkzaamheden, over de langere of kortere ervaring als ambtsdrager en over wat hem/haar raakt in de (pastorale) praktijk. Die paspoorten zijn verdeeld over het boek geplaatst.

Ieder op eigen manier

Enkele thema's die in het boek behandeld zijn: Roeping of taak?; Toerusting; Huisbezoek; Samenwerken in de kerk, en de beide laatste hoofdstukken gaan over dilemma's en adviezen en waarschuwingen. Per hoofdstuk worden enkele vragen gesteld, waarop dan ieder om de beurt en in wisselende volgorde antwoordt. Die antwoorden zijn meestal verrassend open, helder en als dat nodig is, ook uitvoerig. Het is best boeiend om te lezen hoe ieder het ambt op zijn eigen manier ervaart, zijn eigen indrukken heeft en eigen nadrukken legt. Aan de manier van antwoorden en de inhoud van de reacties kun je zien hoe verschillend met het ouderlingschap wordt omgegaan en hoe het kerkelijk leven is georganiseerd in de diverse kerkgenootschappen.

De ondervraagden geven allemaal op hun eigen manier aan hoe vormend het ambtswerk voor hen is of geweest is, met hoeveel schroom ze soms de nodige bezoeken gebracht hebben en hoe rijk ze er dan vaak zelf vandaan

kwamen. Wat de roeping betreft, de een voelt die wel degelijk als hij/zij gekozen of benoemd is, de ander schrikt terug voor die term en spreekt liever van verantwoordelijkheid voor een taak. De een voelt zich meer een pastoraal ouderling, de ander een bestuurder. Het besef dat de ouderling in feite een dubbele opdracht heeft, is er dan ook terdege: er wordt geestelijk leidinggeven van je verwacht – je bent verantwoordelijk voor de opbouw van de gemeente in de wereld, mede verantwoordelijk voor de bediening van

Woord en sacrament – maar ook is er de pastorale taak van de herderlijke zorg. Maar in sommige kerken heeft de ouderling specifiek een van beide taken.

Bezoekwerk

Wat ik wel apart vond, zijn de diverse reacties op de vraag over bijbellezen en gebed tijdens bezoekwerk. Voor de meesten is dat vanzelfsprekend en vaak zijn bijbelgedeelten van tevoren uitgezocht. Sommigen lezen en bidden alleen op verzoek of alleen bij ziekenbezoek, het is dus niet standaard. Een enkeling geeft duidelijk aan dat ze uit zichzelf niets doet aan bijbel-lezen of gebed, dat voelt te ongemakkelijk en ze is bang om mensen af te schrikken. Mooi is het om te lezen dat er ambtsdragers zijn die voorafgaand aan hun bezoek samen in gebed gaan en ook tijdens hun bezoek voorgaan in zowel gebed als dankzegging. En dan, na afloop parkeren ze de auto even om nogmaals samen te danken en/of het gezin aan God op te dragen. 'Zo maak je een huisbezoek tot een ambtsbezoek.'

Het boek over/voor predikanten heeft een bijna gelijke titel, namelijk *Predikant in de praktijk*, met als ondertitel 'Voorgangers over preken en preekvoorbereiding', en is uitgegeven onder redactie van Arjan Berensen. Beide boeken hebben eenzelfde opzet.

N.a.v.: Jaap van der Giessen en Samuel Visser (red.), *Ouderling in de praktijk. Inspirerende ervaringen van (andere) ambtsdragers*, Boekencentrum, Zoetermeer, 2016, ISBN 978 90 239 7046 0, 255 pag., € 17,90

Marja Zwikstra-de Weger

Gelezen

De stem van Paulus

*Paulus, die tenten maakte, schreef
over een nieuw begin van alle dingen
wanneer het aardse kamp wordt opgebroken.*

*Een oogwenk, tussentijds, een vreemde ruil:
wat losse lappen voor een eeuwig huis.*

*Nu is het donker, wat we zien
blijft wazig, een beslagen ruit.
De straat is stil, een man
loopt voor mij uit,
hij wankelt en misschien
valt hij straks op de hoek.*

*Zijn hond is naast hem, likt
zijn hand, ook als hij struikelt,
schrikt,
en vreemde dingen ziet.*

Renée van Riessen

Uit: *Krekels in de keuken*, 2008

Bij 2 Korintiërs 5:1

De opening van het vers herinnert aan het magnifieke begin van 2 Korintiërs 5.
'Want wij weten dat indien de aardse tent waarin wij wonen
wordt afgebroken, wij een gebouw van God hebben
in de hemelen, niet met handen gemaakt, een eeuwig huis.'

De dichter noemt dit een vreemde ruil, want we weten niet wat ons te wachten staat.

Nu is het donker, wij kijken door een spiegel in raadselen, door een beslagen ruit.
Wij zijn als die man die voor de 'ik' uitloopt, en misschien straks om de hoek valt.

Het gedicht draait om het beeld van het huis.

Zijn we ooit ergens echt thuis?

Bestaat er een eeuwig huis en moet je daarnaar verlangen?

De tekst van Paulus suggereert minstens dat zo'n vreemde ruil mogelijk is.

Paulus is in 2 Korintiërs 5 heel wat stilliger dan de dichter in dit vers.

Het is geen vreemde ruil maar een heerlijke ruil:
wat losse lappen voor een eeuwig huis!

Douma en Domineesfabriek

Eerder dit jaar verscheen een boek dat nogal de aandacht trok: *Domineesfabriek*. Het beschrijft de geschiedenis van de Theologische Universiteit in Kampen. Auteurs zijn George Harinck en Wim Berkelaar. Menigeen zal nieuwsgierig naar dit boek gegrepen hebben. En dan niet zozeer vanwege het verhaal over de eerste eeuw, want daarover was al veel gepubliceerd en horen we nu ook weinig nieuws. Maar wel vanwege de meer recente geschiedenis, die ook veel uitvoeriger behandeld wordt door beide auteurs. En met name de voor de GKV moeilijke en roerige jaren vijftig en zestig, die uitliepen op een kerkelijke breuk. Niet eerder kon over deze periode uit de geschiedenis van de TU gepubliceerd worden op basis van belangrijke bronnen als de notulen van de academische senaat of van het curatorium. Het lijkt me voor onze lezers interessant om wat door te geven uit een van de recensies die ik ondertussen onder ogen kreeg. Want deze recensie is geschreven door iemand die de genoemde periode van nabij heeft meegemaakt en zich ook toen al in de kwesties die onze kerken verdeelden publiek liet horen. Ik doel op prof. dr. J. Douma. In het septembernummer van *Weerklank* schrijft hij erover onder de titel *Domineesfabriek*. Douma waardeert het boek als 'een kundig en leesbaar' boek. Hij geeft dan eerst wat aandacht aan het deel van het boek dat gewijd is aan de periode tot en met de Vrijmaking. Maar ik stap het artikel binnen op het moment dat de periode daarna aan de orde komt.

De rode draad door het boek

De schrijvers willen met hun boek een 'universiteitsgeschiedenis' beschrijven.

Dat mag vreemd klinken, omdat het over Kampen gaat en de theologische opleiding aldaar pas in 1975 werd aangewezen als instelling van wetenschappelijk theologisch onderwijs. Dat wisten de schrijvers ook wel. Maar hun universiteitsgeschiedenis is dan ook meer de geschiedenis van een opleiding die tot een universiteit moest worden in haar onderwijs en onderzoek. De schrijvers laten niet na om vanaf de tijd van de Afscheiding tot na de Vrijmaking te wijzen op verschijnselen waaruit blijkt dat Kampen 'de weg naar academisering' insloeg.

Dat vermelden ze al bij de benoeming van Steketee en Noordzij in de jaren zeventig van de negentiende eeuw. Na de Vrijmaking krijgt de benoeming van J.P. Lettinga als lector in 1955 van de schrijvers de kwalificatie van, wetenschappelijk gezien, 'de meest gelukkige benoeming' van de eerste kwart eeuw na 1944. Iets wat overdreven, lijkt mij, als ik bedenken dat in die eerste kwart eeuw na 1944 ook B. Holwerda en J. van Bruggen benoemd zijn. Het toont hoe hoog de schrijvers een wetenschapper inschatten die alvast op een universiteit gezeten had!

Van Holwerda en Veenhof wordt door de schrijvers gezegd dat ze bij hun benoeming gewezen waren op de noodzaak wetenschappelijke achterstand in te halen, maar dat ze daarvan in de jaren 1948-1954 weinig werk hadden gemaakt. Dit is een niet al te fijnzinnige opmerking over Holwerda, die vanaf 1948 gerekend nog maar vier jaren mocht leven, en in die vier jaren intensief gestudeerd en ook gepubliceerd heeft over belangrijke thema's in de moderne oudtestamentische theologie. Hij had zeker niet altijd gelijk, bijvoorbeeld over

Openbaring 17 en de 'grote hoer', of met zijn uitleg van Deut. 12 tegenover de moderne bijbelkritiek. Maar dat zijn dood het einde van een veelbelovend wetenschapper betekende, hadden de schrijvers met hun wensen voor vernieuwing van onderwijs en onderzoek best mogen honoreren.

De benoeming van J. Kamphuis in 1958 een cesuur?

Al op pag. 17 van Domineesfabriek wordt aangekondigd dat het boek enkele cesuren in de stof aanbrengt. Het zijn de Hoger Onderwijswet van 1876, die de Stichting van de VU mogelijk maakte. Verder 1902, met de overgang van twee hoogleraren (Bavinck en Biesterveld) plus studenten naar Amsterdam. Vervolgens wordt de Vrijmaking als cesuur gezien en eveneens de benoeming van ds. J. Kamphuis in 1958. Ik begrijp de andere cesuren, maar vraag mij af waarom het jaartal 1958 ook een cesuur is. Kamphuis werd in dat jaar hoogleraar in Kampen, maar waarom is dat een cesuur? Daarvoor zullen we het antwoord moeten vinden in het betreffende hoofdstuk 11. Begin 1958 overleed plotseling prof. P. Deddens, die in Kampen kerkgeschiedenis en de daarbij horende andere vakken had gedoceerd. Na veel vijven en zessen in het overleg tussen senaat en curatoren kwamen de curatoren bij de synode van Spakenburg in september 1958 met het advies voorlopig niemand te benoemen, bij gebrek aan gepromoveerde kandidaten.

Drs. Detmer Deddens, zoon van de overleden hoogleraar, was nog bezig aan een proefschrift en verder was er ds. R.H. Bremmer, die binnen korte tijd in Kampen had kunnen promoveren en zeker ook gaven had om in kerkgeschie-

Perry Storm
Persrevue

denis onderricht te geven. Met de kleinst mogelijke meerderheid besloot echter de synode geen genoegen te nemen met het gevraagde uitstel.

H.J. Schilder, die aanvankelijk ook voor uitstel van een benoeming was geweest, veranderde van mening en pleitte voor de benoeming tot hoogleraar van ds. J. Kamphuis, predikant in Rotterdam-Delfshaven. Kamphuis had dan wel geen doctorstitel, zelfs geen doctorale opleiding genoten. Hij was geen academicus, maar volgens Schilder wel een profeet, met scherpe feeling voor de confessionele normen voor het kerkelijk leven. De 'academische vereisten' hoefden niet de doorslag te geven, aldus Schilder. Zijn betoog sloeg in en leidde er uiteindelijk toe, dat uit een dubbelgetal Deddens/Kamphuis de synode Kamphuis benoemde met 19 stemmen voor, 12 tegen en 1 blanco stem. De schrijvers van Domineesfabriek noemen deze benoeming 'de meest spectaculaire' in de geschiedenis van de Hogeschool. Tien jaar bestond reeds het promotierecht, terwijl er op dat moment in de senaat niet één gepromoveerde docent zat (dit is niet helemaal juist, prof. dr H.J. Jager was wel degelijk gepromoveerd, PLS). Doekes zou de eerste gepromoveerde onder hen zijn, nadat hij in november 1959 met lof in Munster de doctorstitel verwierf. En dan nu een kandidaat benoemen als hoogleraar kerkgeschiedenis, terwijl er doctorandi waren, die er academisch dan toch nog eerder voor in aanmerking kwamen?! Dat wees blijkbaar op een cesuur in de geschiedenis van de Hogeschool!

Mijn oordeel

Laat ik kort mijn oordeel geven over het lange verhaal dat de schrijvers niet alleen in hoofdstuk 11 leveren, maar ook in 12 ('Het jachtseizoen geopend, 1958-1966') en in 13 ('Zuiveringen, 1966-1969'). Wie deze titels én de hoofdstukken leest, beseft waarom zij de benoeming van Kamphuis een cesuur noemen. Kamphuis' benoeming zou de tijd van zijn

jachtseizoen inluiden op met name de hoogleraren Jager en Veenhof. En hij zou de motor voor zuiveringen geweest zijn, die op het verschijnen van de Open Brief in 1966 volgden.

Was ik op de synode van Spakenburg geweest, dan zou ik met de kennis die ik nu heb – al is het napraten – op Bremmer hebben gestemd in de vacature voor hoogleraar. Had ik moeten kiezen in het genoemde tweetal Deddens/Kamphuis, dan zou ik op Deddens hebben gestemd. Vraagt men mij of de beslissing van de synode van Spakenburg er een van 'kerk-

politiek' was, dan antwoord ik bevestigend. De Hogeschool had een wetenschapper nodig, maar zij kreeg een leider, die onder geen van de toenmalige docenten te vinden was. De synode vond die wel in een gezaghebbend schrijver in De Reformatie, J. Kamphuis. Ik wil ook nog wat goeds zeggen over de benoeming van Kamphuis. Wat de

schrijvers van hem vinden, wijst te duidelijk op hun keuze in deze strijd voor de 'slachtoffers'. Maar nu ook ik moet terugkijken op de bewogen jaren vóór en na 1959, ben ik zo vrij de volgende conclusies te trekken:

1. Ik heb als student het vijftal hoogleraren H.J. Jager, L. Doekes, P. Deddens, H.J. Schilder en C. Veenhof meegemaakt. Zij hebben in hun onderwijs en in het afnemen van tentamens en examens mij naar mijn overtuiging goed voorbereid op mijn werk als predikant.
2. Geen van deze docenten heeft bijgedragen aan het verhogen van het 'academisch niveau'. Na de dood van K. Schilder en B. Holwerda in 1952 kort na mijn komst in Kampen, was het afgelopen met inspirerende colleges, ook al twijfel ik niet aan de oprechte inzet die alle genoemde docenten aan de dag legden. Ik heb in Domineesfabriek ook niets gelezen wat mij doet twijfelen aan de juistheid van deze tweede stelling.
3. Kort na mijn vertrek als student volgde de benoeming van Kamphuis tot hoogleraar. In de inmiddels stuurloos geworden Kamper senaat kwam nu ie-

mand die onverzettelijk zijn standpunt verdedigde tegen bedenkelijke ontwikkelingen die hij in de kerken waarnam, vooral in afwijkingen van de belijdenis. Alles wat daaraan vastkleefde (eindeloze en felle debatten, verscherpte tegenstellingen in de senaat die ook niet meer te overbruggen vielen, een complete verheving door het verschijnen van de Open Brief in 1966) leidde tot de breuk in 1967 en volgende jaren. Voor deze stelling laat Domineesfabriek mij in de steek, want veel interesse voor confessionele kwesties legt dit boek niet aan de dag. Aan ds. L.E. Oosterhoff in Beverwijk wordt enige aandacht besteed, maar de naam van B. Telder in Breda ontbreekt in het register, hoewel diens opvatting over Zondag 22 heel wat meer heeft bijgedragen aan het verval in de leer dan Oosterhoffs visie.

4. Er is veel aan te merken, niet alleen op de leiding die Kamphuis gegeven heeft, maar ook op anderen, waartoe ik mijzelf reken. Maar toen de kruitdamp was opgetrokken, kon de Hogeschool in Kampen weer verder. Dit verder-kunnen is in mijn ogen ook heel duidelijk verbonden aan Kamphuis' plaats en strijd tot behoud van de vrijgemaakte kerken als gereformeerde kerken.

5. Na de benoemingen van J. van Bruggen als opvolger van prof. Jager, van C. Trimp als opvolger van C. Veenhof, van J. Douma om aan een nieuwe leerstoel ethiek vorm te geven, en van J.P. Lettinga als hoogleraar, is de senaat in Kampen meteen begonnen aan de reorganisatie van het wetenschappelijk onderwijs. Dit gebeurde in grote eensgezindheid tussen de nog zittende docenten Doekes, Schilder en alle nieuwbenoemden, inclusief drs. J.A. Meijer, die in de propedeuse werkzaam was.

6. Wie de herleving van Kampen in 1970 in het kader wil zetten van de hele geschiedenis van de universiteit, raad ik aan een parallel te zien in wat de synode van de Afscheidenen in 1882 besloot. Aan het drama-Steketee had deze synode schuld. Maar zij heeft door drie nieuwe benoemingen de School van toen mogen laten herleven.

7. Over de periode-Kamphuis belijd ik naast schuld ook dankbaarheid jegens God. Zover komen de schrijvers niet. Zij ontmaskeren veel schuld, vaak ook terecht. Maar God bedanken doen zij ner-

gens. Ik vermeld mijn dankbaarheid voor Gods voorzienigheid: de Theologische Hogeschool mocht destijds gereformeerd blijven. En daarom is het jaar 1958 voor mij géén cesuur.

Hominum confusione, Dei providentia. Een Latijnse combinatie die duidelijk wil maken dat, ondanks menselijke verwarring, God in zijn voorzienigheid ons niet verliet. Zo kijk ik met verdriet én met vreugde op bijna veertig Kamper jaren vanaf Kamphuis' benoeming tot mijn vertrek uit Kampen terug.

Verrassend vind ik dat Douma schrijft dat hij bij de hoogleraarsbenoeming in 1958 ter synode de voorkeur zou hebben gegeven aan Bremmer of Deddens boven Kamphuis *met de kennis die hij nu heeft*. Kijkend naar de academische kwalificaties die *toen* aanwezig waren, kan ik dat plaatsen. Maar tot de kennis van *nu* behoort ook wat nadien door de drie genoemden gepubliceerd is (inclusief de kwantiteit en de kwaliteit ervan). Tot die kennis van *nu* behoort ook bijvoorbeeld de uiterst boeiende en inspirerende manier waarop prof. Kamphuis college heeft gegeven en studenten begeleidde, en enthousiasme wist te kweken voor de hem toe-vertrouwde vakgebieden. Juist met de kennis van *nu* kan ik zelf diep dankbaar zijn dat de GS van 1958 *toen* juist deze benoeming gedaan heeft. En dat ook,

en daar vraagt prof. Douma heel terecht aandacht voor, vanwege hoe prof. Kamphuis een belangrijke rol heeft mogen spelen in het bewaren van het gereformeerde karakter van ons kerkverband en van onze opleiding voor de dienst des Woords. Een van de pijnlijke minpunten van dit boek is ook juist het totaal gebrek aan affiniteit bij beide auteurs met de grote bezorgdheid indertijd (en met reden, zo heeft de geschiedenis geleerd) bij Kamphuis en anderen. Die bezorgdheid was dat onze kerken meegenomen zouden worden in een manier van theologiseren die het gezag van de Schrift en de binding aan de gereformeerde confessie (bijv. inzake de belijdenis van de uitverkiezing) ondermijnde. Die manier van theologiseren was zich toen sterk aan het maken aan onder andere de VU onder leiding van dr. G.C. Berkouwer en anderen. Maar goed, over dit alles valt natuurlijk veel meer te zeggen dan binnen het kader van deze rubriek mogelijk is. Het ging me nu om het doorgeven van het lezenswaardige oordeel van Douma over dit boek.

De eerste klap...

In *Confessioneel* is prof. dr. Riemer Roukema (hoogleraar te Groningen aan de Protestantse Theologische Universiteit) bezig met een serietje kleine artikeltjes onder de titel: 'De kerkdienst: de voorbereiding vóór de dienst'. Het vierde in de reeks (verschenen op 5 oktober) wil ik hier eens doorgeven. Roukema vraagt daarin aandacht voor een verschijnsel dat hij sinds een jaar of dertig signaleert in allerlei protestantse gemeenten. Hij stelt er een aantal kritische vragen bij, die overweging verdienen volgens mij. Iets korter, maar toch al weer heel wat jaren, is namelijk hetzelfde verschijnsel ook ruimschoots aanwezig binnen de GKV.

Ik bedoel wat er in veel gemeenten gebeurt als de ambtsdragers de kerkruimte binnengekomen zijn, de organist op-houdt met spelen en er even een stilte valt. Als kerkganger of gastpredikant maak ik dan vaak mee dat de ouderling naar voren gaat, de gemeente namens de kerkenraad welkom heet, ook de eventuele gasten in ons midden en de luisteraars thuis en degenen die de dienst later via een bandje zullen beluisteren. Daarna volgen allerlei mededelingen, zoals voor wie de bloemen in de kerk bestemd zijn en de vraag wie ze daarheen wil brengen, waarvoor de twee of drie collecten bestemd zijn, soms berichten van een geboorte of een zie-

NaderBekeken

Nader Bekeken is een periodieke uitgave van de Stichting Woord en Wereld en verschijnt 11 x per jaar. De Stichting geeft tevens een serie cahiers uit tot versterking van het gereformeerde leven.

Dagelijks bestuur van de Stichting Woord en Wereld

Voorzitter Ds. J. Wesseling (a.i.)
Secretaris W. Hindriks
Penningmeester W.A. Dreschler

Redactie Nader Bekeken

Hoofdredactie Dr. P. Boonstra
Eindredactie Drs. G. den Dulk
M.J.A. Zwikstra-de Weger
Redactie Ds. S.M. Alserda
Drs. H.J. Boiten
Ds. C. van Dijk
Dr. B. van Egmond
Drs. J.W. van der Jagt
Ds. P.L. Storm

Redactiesecretariaat

Dr. J. Kooistra
Hemsterhuislaan 3, 9752 NA Haren
Tel. 050 - 5344508
Mail: redactie@woordenwereld.nl

Medewerkers Nader Bekeken

Ds. J. Beekhuis, Hoogeveen
Ds. C. van den Berg, Amersfoort
Ds. H. van den Berg, Bergschenhoek
Drs. L. Bezemer, Wezep
Drs. F.J. Bijzet, Emmen
J.H. Bollema, Dalfsen
H. Boomstra, Den Helder, tekeningen/cartoons
A.C. Breen, Dunsborough, WA
Drs. E. Brink, Waddinxveen
Drs. J.J. Burger, Veenendaal
Ds. H. Drost, Zwijndrecht
Ds. P. Drost, Delfzijl
Drs. L.W. de Graaff, Heerde
Drs. B.P. Hagens, Soest
Dr. A.N. Hendriks, Amersfoort
Prof. dr. P.H.R. van Houwelingen, Kampen
Prof. dr. G. Kwakkel, Kampen
Drs. H. van Leeuwen, Berkel en Rodenrijs
Ds. P. Niemeijer, Rijnsburg
Ds. R.Th. Pos, Steenwijk
Ds. P. Schelling, Amersfoort
G.J. Schutte, Zeist
G. Slings, Lelystad
J. Veenstra, Emmen
Dr. R.T. te Velde, Wezep
Dr. H. Veldman, Zuidhorn
Ds. J. Wesseling, Veenendaal
Dr. W.F. Wisselink, Almelo
Drs. Joh. de Wolf, Amersfoort
Ds. G. Zomer Jzn., Nieuwendijk

Vormgeving, prepress, fotografie:

Studio Bert Gort, Grijpskerk

Internet: www.woordenwereld.nl

Hier is een register op alle jaargangen beschikbaar

Druk: VellendrukkerijBDU b.v., Barneveld

Gesproken versie: Nader Bekeken is ook op Daisy-cd en Webbox verkrijgbaar. Inlichtingen: Chr. Bibl. voor Blinden en Slechtzienden, tel. 0341-565 499

Opgave en vragen over abonnementen:

Abonnementen (nieuw, wijziging, beëindiging):

1. via internet:

www.woordenwereld.nl

2. schriftelijk:

Woord en Wereldabonneeservice, Postbus 105, 2400 AC Alphen aan den Rijn, woordenwereld@spabonneeservice.nl of naderbekeken@spabonneeservice.nl

3. Voor abonnees: 088 - 110 20 42

4. Of: 0172 - 47 60 85

Beëindiging abonnement:

Via www.woordenwereld.nl, per post of per telefoon (gegevens hierboven), tenminste 4 weken voor het einde van de abonnementsperiode.

Bezorgklachten kunt u melden op www.woordenwereld.nl/klantenservice

Kijk voor meer informatie en uitgebreide abonnementsvoorwaarden op www.woordenwereld.nl

Abonnementsprijzen:

Nader Bekeken	€ 37,00
Nader Bekeken + vier cahiers	€ 73,00
Nader Bekeken studenten	€ 22,00
Nader Bekeken PDF	€ 22,00
Nader Bekeken PDF (buitenland Europa)	€ 32,00
Nader Bekeken PDF (buitenland overig)	€ 42,00
Cahiers bij abonnement (per jaar)	€ 39,00
Cahiers, losse verkoop	€ 12,50

Bankrekeningnummer: NL 75 INGB 0007 2255 58

Bic-code: INGBNL2A

Deze tarieven gelden bij machtiging (automatische incasso). Voor betaling per acceptgirokaart of per eigen overschrijving geldt een opslag van € 2,-

Bankrekeningnummer voor giften: NL42 RABO 0324 6259 01

De stichting Woord en Wereld heeft geprobeerd alle rechthebbenden te achterhalen en in te lichten. Mocht de vermelding van eigenaar of copyright onjuist of onvolledig zijn, neemt u dan contact op met de redactie.

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd worden en/of openbaar gemaakt worden zonder schriftelijke toestemming van de redactie.

ISSN 1380 - 3034

kenhuisopname of een overlijden. Soms is de ouderling met dit welkom en de mededelingen wel vijf minuten bezig voordat hij of zij ons een goede dienst toewenst, het eerste lied opgeeft, de voorganger een hand geeft en de eredienst zelf kan beginnen.

Er zijn ook gemeenten waar de voorganger de dienst begint met de woorden 'Onze hulp is in de naam van de Heer...' en de groet 'Genade zij u en vrede...'

eventueel na een kort

woord van welkom

om aan te geven

waartoe we als ge-

meente bijeen zijn.

Ook kan er eerst

een lied worden

gezongen (vaak een

psalm), en volgen

die traditionele,

bijbelse woorden

daarna. Op die

opening van de kerk-

dienst wil ik een an-

dere keer ingaan; nu

gaat het me om het

recente verschijnsel

van het uitvoerige

welkom en de mede-

delingen namens de

kerkenraad. Eerlijk

gezegd vind ik dit

geen goed begin van

de samenkomst van

de gemeente. Het is

zoals een rooms-ka-

tholieke pastor zei: het

lijkt op het begin van een vergadering waarin de voorzitter opent met de huishoudelijke mededelingen. Daaraan voeg ik toe: huishoudelijke mededelingen die deels overbodig zijn – want iedere kerkganger kan weten dat de kerkdienst door de kerkenraad wordt belegd – en deels niet op hun plaats zijn – want waarom zou je meedelen voor wie de bloemen bestemd zijn als de dienst nog moet beginnen, en de bestemming van de collecten vermelden lang voordat ze gehouden worden? Met het uitvoerige

welkom namens de kerkenraad aan gemeenteleden, gasten, luisteraars thuis enzovoorts, hoe goed en gastvrij bedoeld ook, dringt de kerkenraad zich mijns inziens eerst tussen de ontmoeting van de gemeente met 'het heilige' – anders gezegd, met God, met het evangelie. Een toepasselijk spreekwoord luidt: 'De eerste klap is een daalder waard.' Zo zou ook de samenkomst van de gemeente mijns inziens meteen moeten

beginnen met datgene waarom het dan gaat: om de aanwezigheid en hulp die wij verwachten van God, van Christus, van de Geest. Onbedoeld wordt met dat welkom namens de kerkenraad en die mededelingen gecommuniceerd: dit is een menselijke bijeenkomst, wij hebben hier de regie. Nu is een eredienst ook een menselijke bijeenkomst, maar die beleggen wij toch in de hoop dat wij daarboven uitgetild worden? Natuurlijk hebben de kerkenraad en de voorganger menselijkerwijs gesproken de regie, maar dat

hoeft door dat overbodige begin toch niet extra benadrukt te worden? We hopen toch dat de Geest de regie een beetje overneemt en ons aanspreekt op een manier die niet te organiseren is? Hier is tegen in te brengen dat dit mooi ook kan gebeuren na het huishoudelijke begin voorafgaande aan de dienst. Maar de eerste woorden zijn wel belangrijk, want ze zetten de toon! Wie begint met 'Onze hulp is in de naam van de Heer...'

of soortgelijke woorden, komt meteen ter zake en maakt direct duidelijk in welke verwachting we als gemeente bijeen zijn.

Waarom is die opening namens de kerkenraad een jaar of 30 geleden dan ingevoerd? Waarschijnlijk meenden sommigen dat zulke alledaagse mededelingen niet in de kerkdienst zelf thuishoorden. Maar dat lijkt mij een misverstand. Tegen mededelingen in de kerkdienst is geen enkel bezwaar, maar doe ze dan waar ze horen: voor de dankzegging en voorbeden, voor de

collecte, en aan het eind van de dienst als we het dagelijks leven weer ingaan. En dat welkom namens de kerkenraad? Laat dat welkom liever klinken met geloofswaarden over en namens God die ons uitnodigt!

U kunt ons steunen door uw voor de belasting aftrekbare giften te storten op rekening NL42 RABO 0324 6259 01 ten name van de Stichting Woord en Wereld te Hardinxveld-Giessendam. Zij die de stichting testamentair willen gedenken, kunnen gebruikmaken van de volgende formulering: Ik legateer (... bedrag invullen ...) vrij van kosten aan de Stichting Woord en Wereld, statutair gevestigd te Haarlemmermeer. Wij zijn een ANBI-instelling.

@NaderBekeken

www.facebook.com/naderbekeken

www.woordenwereld.nl